

ความตาย

The Death

เจือง ถิ หั่ง | Truong Thi Hang

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้สืบเนื่องมาจากโครงการวิจัยเรื่อง “ชีวประวัติประธานาธิบดีโฮจิมินห์ตั้งแต่ ค.ศ. 1890 -1945 : การสังเคราะห์เชิงคติชนวิทยา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานานาทัศนะเกี่ยวกับความตายโดยใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ผลการวิจัยทำให้ประจักษ์ 5 ประเด็น ประเด็นที่ 1 ความตายเป็นการปลดปล่อยจิตวิญญาณเป็นอิสระ ประเด็นที่ 2 ความตายเป็นการยุติสรรพทุกข์ที่มนุษย์ต้องเผชิญในโลกพิภพ ประเด็นที่ 3 ความตายช่วยปรับสภาพของปวงชนทุกรูปนามให้กลับสู่ระดับเดียวกัน ประเด็นที่ 4 ความตายเป็นมรรควิธีรักษาความสมดุลในสังคมมนุษย์ และ ประเด็นที่ 5 สำหรับผู้ที่จำเริญจิตเต็มเปี่ยม ความตายถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายทำให้กระบวนการเชื่อมโยงเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้าเสร็จสิ้นบริบูรณ์

คำสำคัญ : ความตาย

Abstract

This research article is the continuance of the research project named “The Biography of President Ho Chi Minh from 1890 - 1945 : The Folklore Synthesis”. The purpose is to study a variety of viewpoints about the death. Documentary research was applied as a frame methodological analysis. The results indicate 5 aspect : 1. The death is a soul liberation ; 2. The death is an entirely worldwide suffering determination ; 3. The death is

the worldly adjustment to the same situational level ; 4. The death is the means of social equilibrium maintenance ; and 5. For any absolute righteous persons, the death is the final step of the complete God integration process.

Keyword : The death

ความนำ

ประธานาธิบดีโฮจิมินห์แห่งประเทศเวียดนามถือกำเนิดเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 1890 และถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1969 แม้ชาวโลกจะเริ่มรู้จักท่านหลังจากที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของเวียดนามอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1945 ทว่าในสายตาของประชาชนเวียดนาม คุณูปการที่ท่านโฮจิมินห์มีต่อประเทศชาติเป็นที่ประจักษ์ตั้งแต่ครั้งที่ท่านตัดสินใจเดินทางไปต่างประเทศเมื่อ ค.ศ. 1911 เพื่อแสวงหาแนวทางกอบกู้เอกราชแห่งชาติ

ช่วงระหว่าง ค.ศ. 1911 - 1941 ประธานาธิบดีโฮจิมินห์มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในหลายประเทศทั่วโลก อาทิ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศรัสเซีย ท่านเข้าร่วมการประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยประเด็นการปลดปล่อยเมืองอาณานิคม ตลอดจนเป็นสมาชิกของพรรคและองค์กรสำคัญ ๆ เช่น พรรคสังคมนิยมฝรั่งเศสและพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศส ทั้งหมดนี้ส่งผลให้ประธานาธิบดีโฮจิมินห์กลายเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองผู้มีอิทธิพล ในขณะเดียวกันก็เป็นเป้าหมายที่ฝ่ายตรงข้ามโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลฝรั่งเศสเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด

ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1921 ผู้นำเวียดนามเผชิญหน้ากับสายลับฝรั่งเศสคนหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ติดตามพฤติกรรมของท่าน เขากล่าวกับท่านโฮจิมินห์ว่า เขารู้สึกประหลาดใจมากที่ท่านสนใจการเมือง ทั้งยังเป็นห่วงความปลอดภัยของท่านขณะที่อาศัยอยู่ในกรุงปารีส สายลับฝรั่งเศสตั้งคำถามในเชิงข่มขู่ว่า มีหรือที่ผู้นำเวียดนามจะไม่กลัวความตาย ประธานาธิบดีโฮจิมินห์สนองข้อสงสัยของสายลับฝรั่งเศสด้วยการเปิดความในใจแบบตรงไปตรงมา ว่า

...ไม่มีปัญหาดอกขอรับ ข้าพเจ้าสนใจการเมือง ข้าพเจ้าจึง
ไม่กลัวความตาย และก็ไม่เกรงเรื่องการถูกจำจองด้วย ตลอดชีวิตนี้
พวกเราต่างก็ตายกันเพียงครั้งเดียว ไยจะต้องไปกลัวมันเล่าขอรับ ?

(Thu Trang, 2002 : 192)

ผู้นำเวียดนามยังได้ตกย้ำเรื่องการเผชิญหน้ากับความตายอีกหลายครั้ง และ น้อมรับสังขารมรณขันธ์ด้วยอารมณ์สงบเสงี่ยม ช่วง ค.ศ. 1965 ขณะที่อยู่ 75 ปี ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เริ่มเขียนพินัยกรรม และนำมาอ่านทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไข ประเด็นสำคัญ ๆ ในช่วงวันคล้ายวันเกิดของตนเป็นประจำทุกปี เลขานุการส่วนตัว ของประธานาธิบดีโฮจิมินห์และก็เป็นผู้เขียนหนังสือ “ลุงโฮเขียนพินัยกรรม” [Bác Hồ viết di chúc] ให้ข้อมูลว่า ผู้นำเวียดนามเขียนพินัยกรรมครั้งแรกในวันจันทร์ที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1965 ท่ามกลางบรรยากาศอันคึกคักที่ประชาชนทั่วประเทศเข้าร่วมโครงการ สร้างสรรค์ผลงานดีเด่นเพื่อเฉลิมฉลองวาระที่ผู้นำของพวกเขาอายุครบ 75 ปี (Vũ Kỳ, 2008 : 15)

ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เลือกเขียนพินัยกรรมครั้งแรกเวลา 9 นาฬิกาของวันที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1965 และท่านก็ปฏิบัติเฉกเช่นนั้นเรื่อยไปจนกระทั่ง ค.ศ. 1969 เลขานุการส่วนตัวของท่านโฮจิมินห์ให้ความเห็นว่า การที่ผู้นำเวียดนามเลือกเขียน พินัยกรรมใน ค.ศ. 1965 เนื่องจากเป็นปีที่สุขภาพของท่านดีที่สุดเมื่อเทียบกับปีก่อน ๆ และที่เลือกเวลา 9 นาฬิกาตรงก็เพราะเชื่อว่าเป็นเวลาที่ดียิ่งที่สุดในรอบหนึ่งวัน (Vũ Kỳ, 2008 : 15 - 16)

ประธานาธิบดีโฮจิมินห์เริ่มต้นพินัยกรรมฉบับ ค.ศ. 1965 ด้วยการอธิบายสาเหตุ ว่าทำไมท่านจึงตัดสินใจเขียนพินัยกรรม ประการแรก คือ ผู้นำเวียดนามมีความประสงค์ จะนิพนธ์บางอย่างในขณะที่จิตใจยังแจ่มใสและร่างสังขารยังคงแข็งแรงบริบูรณ์ ประการ ที่ 2 คือ ท่านโฮจิมินห์เข้าใจกฎแห่งความอนิจจังที่ทำให้ไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่า ท่านจะมีชีวิตอยู่เพื่อที่จะรับใช้ประเทศชาติอีกนานเท่าไร ดังนั้น การเขียนพินัยกรรมไว้ ล่วงหน้าจึงเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับกรณีที่ท่านสู่ปรโลก ประชาชนและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามจะไม่รู้สึกกะทันหันจนเกินไป (Vũ Kỳ, 2008 : 18)

การที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ยอมรับความมรณะด้วยอารมณ์สงบเสงี่ยมยังประจักษ์ จากเรื่องที่ท่านรู้สึกพอใจที่อายุขัยของตนอยู่ในช่วง 70 ปี ผู้นำเวียดนามจึงไม่รู้สึกเสียดายถ้า หากจะต้องละจากปฐพีโลก เพราะตลอดชีวิตของท่าน ท่านก็ได้รับใช้ประเทศชาติอย่าง สุดจิตสุดใจ และสุดกำลังความสามารถ เหตุผลประการเดียวที่ทำให้ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ รู้สึกอาลัยอาวรณ์กับมนุษยโลกก็คือท่านเสียใจที่ไม่อาจรับใช้ประเทศเวียดนาม และรับใช้ ประชาชนเวียดนามให้มากกว่านี้ และให้มากกว่านี้เท่านั้น (วิทย์กร เชียงกูล, 2554 : 59)

เป็นที่ชัดเจนว่า ความมรณะไม่ใช่ประเด็นใหม่ กระนั้นข้อความตัวอย่างที่นำ เสนอข้างต้นก็ยังให้ประจักษ์ทัศนคติของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ว่าด้วยมรณภาพซึ่งนับ

เป็นเรื่องน่าสนใจทีเดียว ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรเชื่อมโยงประเด็นดังกล่าวกับนานาทัศนะเกี่ยวกับมรณกรรม เพราะในเมื่อสรรพสิ่งบังเกิดขึ้นในลักษณะวงกลม แม้สรรพชีวิตจะถูกโอบล้อมในกาลและเทศะที่แตกต่างกัน ก็ย่อมจะมีความผูกสัมพันธ์ซึ่งกันและกันไม่มากนักน้อย ดังที่พระองค์เจ้ารัชสี แจ่มจรัส กล่าวไว้ใน นิทานเวตาล ว่า

...อะไรใหม่มิใช่ความจริงแน่ ความจริงแท้เกิดใหม่เกิดได้หรือ
อะไรใหม่ไม่จริงทุกสิ่งคือ อะไรจริงใช้ชื่อว่าใหม่เอ๋ย
(รัชสี แจ่มจรัส, 2543 : 69)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษานานาทัศนะเกี่ยวกับความตาย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยจากเอกสารและดำเนินการตาม 3 ขั้นตอน คือ
ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมเอกสารว่าด้วยนานาทัศนะเกี่ยวกับความตาย

1.1 เอกสารว่าด้วยทัศนะของประธานาธิบดีโฮจิมินห์เกี่ยวกับความตาย ประกอบด้วย 3 ฉบับ คือ

1.1.1 Nguyễn Ái Quốc tại Pari (1917 - 1923) [เหงียนอาย ก๊วก ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1917 - 1923] (Thu Trang, 2002)

1.1.2 Bác Hồ viết di chúc [ลุงโฮเขียนพินัยกรรม] (Vũ Kỳ, 2008)

1.1.3 โฮจิมินห์ วีรบุรุษของประชาชนที่ถูกกดขี่ (วิทยากร เชียงกุล, 2554)

1.2 เอกสารว่าด้วยนานาทัศนะเกี่ยวกับความตายจากอียิปต์ กรีซ สหรัฐอเมริกา อินเดีย และไทย ประกอบด้วย 14 ฉบับ คือ

1.2.1 นิทานเวตาล (น.ม.ส. , 2543)

1.2.2 ภารตนิยาย (ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา, 2547)

1.2.3 จิตแห่งครุ (ทาคินี และ ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช, 2548)

1.2.4 เพลโต วันสุดท้ายของโสคราตีส (กิ่งแก้ว อัคราการ, 2550)

1.2.5 นิทานโบราณคดีอียิปต์ (กิ่งแก้ว อัคราการ, 2550)

- 1.2.6 The Hermetica อมตธรรมนำโลก (กิ่งแก้ว อัดถาวร, 2551)
- 1.2.7 พลาอนุภาพแห่งเทพปรกรณ์ม (บารนี บุญทรง, 2551)
- 1.2.8 ทิโตปเทศ (เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551)
- 1.2.9 กามนิต วาสิวฐี (เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2552)
- 1.2.10 ชีวิตและคุณภาพการของโจเซฟ แคมป์เบลล์ต่อการศึกษา
เทพปรกรณ์ม (บารนี บุญทรง, 2552)
- 1.2.11 หลายชีวิต (คีฤทธิ์ ปราโมช, 2553)
- 1.2.12 อุปนิษัท คัมภีร์เพื่อความสงบสขานติ ปัญญาญาณของพระ
มุนีฮินดู (กิ่งแก้ว อัดถาวร, 2553)
- 1.2.13 อตชีวประวัติของโยคี (ปรมหังสา โยคานันทะ, 2554)
- 1.2.14 Plato Republic เฟลโต รีพับลิก (เวร์ส โพรธารามิก, 2557)
- ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล
วิเคราะห์ข้อมูลว่าด้วยนานาทัศนะเกี่ยวกับความตาย
- ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเป็น 5 ประเด็น คือ
- 3.1 ความตายเป็นการปลดปล่อยจิตวิญญาณเป็นอิสระ
- 3.2 ความตายเป็นการยุติสรรพทุกขาที่มนุษย์ต้องเผชิญในโลกพิภพ
- 3.3 ความตายช่วยปรับสภาพภาพของปลุขนทุกรูปนามให้กลับสู่
ระดับเดียวกัน
- 3.4 ความตายเป็นมรรควิธีรักษาความสมดุลในสังคมนมนุษย์
- 3.5 สำหรับผู้ที่จำเริญจิตเต็มเปี่ยม ความตายถือเป็นขั้นตอน
สุดท้ายทำให้กระบวนการเชื่อมโยงเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้าเสร็จสิ้นบริบูรณ์

ผลการวิจัย

ก่อนจะนำเสนอผลการวิจัยจากนานาทัศนะเกี่ยวกับความตายที่ประกอบด้วย 5 ประการ เรามาทำความเข้าใจเรื่องที่ว่าความตายเป็นสิ่งที่เที่ยงกันสักเล็กน้อย เป็นความจริงที่ไม่มีปลุขนรูปนามใดในปรฐพีโลกสามารถหลีกเลี่ยงมรณภาพได้ ประชาญ์ฮินเดียมัยโบราณจึงกล่าวว่า ผู้เป็นปราชญ์ควรมีความยินดีที่ได้อุปการะคนอื่น แม้อาจต้องสละทรัพย์หรือกระทั่งชีวิตของตน เพราะในเมื่อความตายเป็นสิ่งที่เที่ยง ก็ควรเสียสละเพื่อความดี ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประกอบ 3 ตัวอย่างตามลำดับ ดังนี้

“...อายุ กรรม ทรัพย์ วิทยา และความตาย 5 สิ่งนี้ย่อมสำเร็จ
แก่มนุษย์ตั้งแต่ปฏิสนธิมาในครรภ์.”

(เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551 : 4)

“...ปราชณฺ์ยอมสละทรัพย์สมบัติแม้ชีวิตด้วย เพื่ออุปการะ
แก่ผู้อื่น ; เมื่อความตายเป็นของเที่ยง ก็จงสละชีวิตไปในทางที่ควรดีกว่า”

(เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551 : 18)

และ

“...ปราชณฺ์ยอมสละทรัพย์และแม้ชีวิต (ของตน) เพื่อผู้อื่น;
(เมื่อ) ความตายเป็นสิ่งที่เที่ยง, ก็ควรสละตัวเพื่อความดี”

(เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551 : 126)

สัญลักษณ์แห่งความมรณะคือยมเทพ (The God of Death) ที่มนุษย์ทุกคน
จะมีโอกาสเข้าเฝ้าพระองค์ไม่ว่าพวกเขาจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม ปรากฏการณ์ตายจากเป็น
สัจธรรมความจริงที่แม้กระทั่งพระศิวะเป็นเจ้าผู้ทรงพลาณาภาพอันชวนให้ระยอ
ก็มีอาจเปลี่ยนแปลงได้ เทพปกรณัมอินเดียเรื่อง “สิงหวิกรม” กล่าวถึงจอมโจร
ชื่อสิงหวิกรม ประกอบอาชีพเป็นโจรตั้งแต่หนุ่มจวบจนล่วงเข้าวัยชรา เขามีทรัพย์สมบัติ
มั่งคั่งซึ่งถ้าหากจะใช้ไปอีกสิบชาติก็ยังคงเหลือ อยู่มาวันหนึ่ง จอมโจรนั่งรำพึงกับตัวเอง ว่า

“...เราก็ได้ชื่อว่าเป็นเศรษฐีมหาศาลผู้หนึ่ง แต่เราก็ขราถึง
เพียงนี้ อีกไม่กี่ปีมฤตยูก็คงมาเยือน พระยมคงจิกหัวลากตัวเราไปนรก
แน่นอน ใครเลยจะหนีพ้นเงื้อมหัตถ์ของพระองค์ได้ เมื่อถึงเวลานั้น
ทรัพย์สินแม้มีล้นฟ้าก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด”

(ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา, 2547 : 889)

เมื่อสิงหวิกรมประจักษ์ว่าวัตรอุบถกายไม่อาจยั้งชีวิตของเขาไว้ได้ ก็ตัดสินใจ
บูชาพระจิตรคุปต์ [ทวยเทพผู้ทำหน้าที่ถือบัญชีรายงานผลบาปและผลบุญของมนุษย์
ถวายแด่พระยมเพื่อทรงพิพากษา] ด้วยจิตใจอันแน่วแน่ ทำให้พระจิตรคุปต์ทรงพอ
พระทัย ทรงปรากฏพระองค์และดำริถามสาเหตุที่สิงหวิกรมบำเพ็ญเพียรครั้งนี้ สิงหวิกรม
ตอบทวยเทพด้วยความรื่นทิดใจ ว่า

“...ข้าพระบาทกลัวความตาย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าจะต้องพบมัน
ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ข้าพระบาทเคยก่อกรรมทำบาปไว้ ตายไปก็คงตก
นรก จึงอยากจะหลีกเลี่ยงหนีความตายไปให้ไกลแสนไกล พระองค์เป็น
ผู้เดียวเท่านั้นที่จะชี้แนะอุบายแห่งทางรอดให้แก่ข้าพระบาทได้
โปรดเมตตาด้วยเถิด ขอให้ข้าพระบาทรอดพ้นความตายจะทำให้
อย่างไรข้าพระบาทยอมทำทั้งสิ้น โปรดบัญชาเถิด”

(ศักดิ์ศรี แย้มนัลดดา, 2547 : 891 - 892)

พระจิตรูปต์ทรงฟังดังนั้นก็ประหลาดพระทัย เพราะทรงทราบดีว่าไม่มีผู้ใดจะ
สามารถหลีกเลี่ยงหนีกรรมของยามเทพ พร้อมกันนั้น ก็เล่าให้สิ่งทวิกรมฟังเรื่องที่ว่า
สมัยหนึ่งพระคิวงจะเป็นเจ้าทรงโปรดปรานฤษีชื่อเศวตมาก เพราะเขาเป็นสาวกที่จงรักภักดี
ต่อพระองค์อย่างสูงสุด พระจันทร์เศรษฐทรงขอร้องให้พญายมราชงดเว้นมรณภัยแก่ฤษี
เศวต ทว่าพระยายมทรงปฏิเสธ เป็นเหตุให้พระมหาเทพทรงกริ้วสุดขีด ทรงลืมนพระเนตร
ที่ 3 เผาไหม้พระยายมเป็นจุณ จวบกระทั่งทรงหายพิโรธแล้ว จึงโปรดฯ ให้พระยายม
ฟื้นคืนชีพอีกครั้งหนึ่ง

“...ฟังให้ดี ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ครั้งหนึ่งพระยมได้ทำการ
อย่างหนึ่งเป็นการฝืนองค์การแห่งพระคิวง องค์พระมหาเทพกริ้วมาก
เรื่องก็คือ พระมหาเทพทรงโปรดปรานฤษีชื่อเศวต ซึ่งเป็นสาวกที่มี
ความจงรักภักดีในพระเป็นเจ้าอย่างสูงสุด พระคัมภีร์ทรงขอร้องแก่
พระยายมให้งดเว้นมรณภัยแก่พระเศวตมุนี แต่พระยมปฏิเสธ
พระเป็นเจ้าจึงเผาพระยมเป็นจุณด้วยไฟกรดจากพระเนตรที่สาม
ต่อมาเมื่อหายพิโรธแล้ว จึงโปรดฯ ให้พระยมคืนชีพอีกครั้ง”

(ศักดิ์ศรี แย้มนัลดดา, 2547 : 892)

ส่วนในเรื่อง “หลวงพ่อบุญ” ตอนหนึ่งในนวนิยายเรื่อง **หลายชีวิต** ตัวละคร
เสมบั้งเกิดเป็นบุตรชายคนเดียวในครอบครัวที่มั่งคั่ง จึงได้รับการทะนุถนอมจากบิดา
มารดาเป็นพิเศษ ครั้นเติบโตเป็นมานพหนุ่ม ขณะที่เพื่อนฝูงรุ่นราวคราวเดียวกันเสพสุข
จากอบายมุขต่าง ๆ เช่น สุรานารีและการพนัน เสมกลับไม่สนใจเพราะเขามีความรู้สึกลง
สนทนากับปรากฏการณ์ชีวิตที่อยู่รอบตัว เริ่มจากวัฏจักรที่เมื่อถึงกาลละหนึ่ง สรรพสิ่งจะ

เสื่อมถอยและพลัดพรากจากไป เป็นต้นว่า ญาติพี่น้องของเสมบั้งก็แก่ชราและเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างทรมาณ บ้างก็ตายจาก เสมบั้งจึงมองไม่เห็นประโยชน์จากการหาความร่ำรวยในชีวิตยามหนุ่ม เพราะชีวิตยามหนุ่มนั้นเป็นเพียงธรรมเนียมประเพณีเพื่อที่ปลุขชนจะก้าวเข้าไปสู่ความชราและมรณภาพ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 38)

เสมบั้งสัมผัสสัจธรรมว่าความตายเป็นสิ่งที่เที่ยงเมื่ออย่างเข้าวัย 19 ปี ประสบการณ์อันปวดร้าวครั้งนั้นเกิดขึ้นกับบิดาผู้บังเกิดเกล้าของเขา มาณพหนุ่มแลเห็นอำนาจอันน่าสะพรึงกลัว ตลอดจนความไร้ปราณีของพญายมราช เพราะแม่ผู้มารดาจะพยายามตามหา มดหมอบจากทุกสารทิศมารักษาผู้บิดา และยินยอมจ่ายเงินทรัพย์สินให้โดยไม่เสียดาย แต่ก็ไม่มีอาจซื้อชีวิตของผู้บิดาไว้ได้ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 38)

สรุป คือ ความตายเป็นสิ่งที่เที่ยงและเป็นสัจธรรมที่ทรงอิทธิพลต่อมนุษยโลก แต่ปางบรรพ์ แม้กระทั่งพระศิวะเป็นเจ้าก็อาจเปลี่ยนแปลงความจริงข้อนี้ ความน่าสนใจอยู่ตรงที่ในเมื่อมนุษย์มีอาจหลบหลีกพญายมราช พวกเขาจะยอมรับสภาวะนั้นอย่างไร ? การศึกษาพระคัมภีร์เก่าแก่ของอินเดีย ตลอดจนถึงทัศนะของโสคราติสนักปราชญ์ชาวกรีก โจเซฟ แคมพ์เบลล์ นักวิชาการชื่อดังชาวอเมริกัน และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ปราชญ์แห่งสยาม ทำให้ทราบว่า มีหลายกระแสความคิดเห็นเกี่ยวกับความตาย บ้างถือเป็นการปลดปล่อยจิตวิญญาณเป็นอิสระ หลายต่อหลายคนเข้าใจว่านั่นเป็นการยุติสรรพทุกข์ชาติมนุษย์ต้องเผชิญในโลกพิภพ ความตายยังช่วยปรับสภาพของปลุขชนทุกรูปทุกนาม ให้กลับสู่ระดับเดียวกัน เป็นมรรควิธีรักษาความสมดุลในสังคมมนุษย์ และสำหรับผู้ที่จำเรียดิตเต็มเปี่ยม ความตายเป็นขั้นตอนสุดท้ายทำให้กระบวนการเชื่อมโยงเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้าเสร็จสิ้นบริบูรณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความตายเป็นการปลดปล่อยจิตวิญญาณเป็นอิสระ

แนวความคิดที่ความตายเป็นการปลดปล่อยจิตวิญญาณเป็นอิสระประจักษ์จากหนังสือ *เพลโต วันสุดท้ายของโสคราติส* ตอนที่โสคราติสอภิปรายเรื่องความตายว่าเป็นเพียงสภาวะที่ร่างกายถูกแบ่งแยกโดยตัวของมันเองเมื่อถูกปลดปล่อยจากวิญญาณ เดกเช่นเดียวกับสภาวะที่วิญญาณถูกแบ่งแยกโดยตัวของมันเองเมื่อถูกปลดปล่อยจากร่างกาย (กึ่งแก้ว อรรถาธิบาย, 2550 : 113)

โสคราติสอธิบายว่า มีอย่างน้อย 2 กระแสทัศนะเกี่ยวกับความตาย กระแสทัศนะที่ 1 คือ ความตายเป็นการแตกทำลายไม่ให้มีส่วนเหลือและผู้ตายจะไม่มีจิตรับรู้อะไรได้อีก ขณะที่กระแสทัศนะที่ 2 มองว่า ความตายหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่

ดวงวิญญาณเดินทางจากภพภูมิหนึ่งไปสู่อีกภพภูมิหนึ่ง (กิ่งแก้ว อุตถากร, 2550 : 53)

แม้จะปรากฏ 2 กระแสที่ชนะเกี่ยวกับความตาย แต่ความแตกต่างที่กล่าวมา ดูเหมือนจะอยู่จำเพาะในวิธีการนิยามสภาวะหนึ่งของมนุษย์เท่านั้น เพราะเมื่อนำคุณค่าของความตายทั้ง 2 ลักษณะมาซึ่งพิจารณา กลับแลประหนึ่งว่ามันมีน้ำหนักเท่าเสมอกันดี สำหรับกระแสที่ชนะที่ 1 ความตายเป็นการแตกทำลายไม่หิมีส่วนเหลือและผู้ตายจะไม่มีการรู้อะไรได้อีก คงเหลือแต่การหลับชนิดที่ไม่ฝัน ความตายก็ต้องเป็นกำไรมหาศาล ซึ่งแม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ทรงยินดีที่จะสามารถบรรทมโดยปราศจากความฝันได้

“...ทีนี้ ถ้าไม่มีจิตรับรู้ มีแต่การหลับชนิดไม่ฝัน ความตาย ก็ต้องเป็นกำไรมหาศาล ผมเข้าใจเอานะว่าถ้ามีใครถูกบอกให้เขาเลือก คืนที่เขาอนหลับสนิทจนกระทั่งไม่ฝัน และแล้วให้เปรียบกับคืนและ วันอื่น ๆ ในชีวิตของเขา แล้วถูกบอกให้พูดหลังจากการใคร่ครวญตาม ลมควรณะ ว่ามีอยู่กี่วันก็คืนที่เป็นสุขยิ่งกว่านี้ ที่เขาผ่านพบมาในชีวิต - เออละ ผมคิดว่ากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แน่นอน โดยไม่ต้องพูดถึงคนธรรมดา ก็ย่อมจะพบว่าเป็นการง่ายที่จะนับวันคืน [ที่หลับสนิท] เหล่านี้เมื่อ เทียบกับที่เหลือ แล้วถ้าความตายเป็นเหมือน [วันคืนที่หลับสนิท] อย่างนี้ ผมจะเรียกว่ามันเป็นชัยชนะ เพราะถ้าท่านมองคืนนั้นในแง่ ดังกล่าว เราก็สามารถพูดได้ว่ากาละโดยรวมมีได้มากไปกว่าคืนหนึ่ง ซึ่งเป็นคืนเดียวนั้นเลย”

(กิ่งแก้ว อุตถากร, 2550 : 53)

ส่วนกระแสที่ชนะที่ 2 คล้อยตามทฤษฎีของออร์ฟิสม์ - ศาสนาโบราณว่าด้วยความ เป็นอมตะของวิญญาณ การเวียนว่ายตายเกิด และการทำให้บริสุทธิ์ด้วยการถูกลองโทษในยมโลก (กิ่งแก้ว อุตถากร, 2550 : 259) ความตายหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่ดวงวิญญาณเดินทางจากภพภูมิหนึ่งไปสู่อีกภพภูมิหนึ่ง โสคราตีสกล่าวว่า หากมนุษย์ปรารถนาคือ เป็นเรื่องจริง ก็ไม่มีพรประทานใดจะยิ่งใหญ่กว่าการได้ตายจากมนุษย์โลกอีกแล้ว (กิ่งแก้ว อุตถากร, 2550 : 53)

โสคราตีสเชื่อมั่นว่า การสู่ปรโลกเป็นประสบการณ์ที่น่าสนใจ เมื่อวิญญาณได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระและไปรวมกันในปรโลก ท่านจะมีโอกาสพบปะผู้พิพากษาที่แท้จริงที่พิจารณาตัดสินอย่างเที่ยงธรรมและแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับในมนุษย์โลก การก้าวอย่างสู่

ปรโลกจึงมิใช่การสัญจรที่ปราศจากของขวัญ โสคราติสรู้สึกดีใจที่ตนจะได้พบปะบุรุษผู้มรณาจากการถูกทดสอบและถูกตัดสินคดีแบบไม่ยุติธรรม ทั้งยังสามารถเปรียบเทียบชะตากรรมระหว่างตนกับพวกเขาได้ด้วย

“...ถ้าเมื่อไปถึงปรโลกพ้นไปจากเงื้อมมือของสิ่งที่เราเรียกว่า ความยุติธรรมของโลกเรา เราย่อมจะได้พบผู้พิพากษาที่แท้ ณ ที่นั่น ผู้ที่เราได้ยืมว่านึ่งเป็นประธานในศาลเหล่านั้น เช่น ไมนอส และราดา มันธิส และ เออาคอส และทริปโตเลมอส และทั้งหมดที่เป็นกึ่งเทพ ผู้ซึ่งสมัยยังอยู่ในโลกมนุษย์เป็นคนตรง แล้วนั่นจะเป็นการเดินทางที่ว่างเปล่า ปราศจากของขวัญอันชื่นใจหรือ ? ผมยินดีตายสักليبเทียว ถ้าทรศณะนี้เป็นความจริง คงจะเป็นประสบการณ์ที่น่าสนใจเป็นพิเศษ ที่ผมจะได้ไปสมทบกับท่านเหล่านั้นที่นั่น จะได้ไปพบปาลาเมติสและเอแจกส์ บุตรของเตลามอน และวีรบุรุษอื่น ๆ ของสมัยโบราณ ผู้ซึ่งพบความตายด้วยการถูกทดสอบหรือถูกพิจารณาคดีอย่างไม่ยุติธรรม และจะได้เปรียบเทียบโชคชะตาของผมกับของเขาเหล่านั้น – ผมคิดว่ามันคงสนุกดี”

(กิงแก้ว อรรถการ, 2550 : 53 - 54)

เรื่องที่ “ความตายก็คือการปลดปล่อยวิญญาณให้เป็นอิสระ และการแยกวิญญาณจากร่าง” (กิงแก้ว อรรถการ, 2550 : 121) ส่งผลให้ปัจเจกที่ทรงปัญญาสุขุมไม่เห็นความตายว่าเป็นสิ่งน่ากลัว ตรงกันข้ามกับผู้คนที่รักในทรัพย์สินเงินทองและชื่อเสียง เพราะความตายทำให้หัวใจของพวกเขาเป็นทุกข์ ปรากฏใน เพลโต วันสุดท้ายของโสคราติส จาก 2 ข้อความ ดังนี้

“...ถ้าบุคคลฝึกตนเองตลอดชีวิตให้ดำรงอยู่ในสภาวะที่กล้าความตายให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แล้วจะไม่นำหัวรอหรือถ้าจะให้เขาเป็นทุกข์เมื่อความตายมาถึง?

(กิงแก้ว อรรถการ, 2550 : 122)

และ

“...ดังนั้น ถ้าคุณเห็นใครเป็นทุกข์ถึงอนาคตเกี่ยวกับความตาย’ ท่านโสคราติสกล่าว ‘มันย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ที่พอเพียงว่าเรา

มีใช้คนรักของปัญญา แต่เป็นคนรักของร่างกาย อันที่จริงผมเข้าใจ
ว่าเขาเป็นคนรักของทรัพย์สินเงินทองและชื่อเสียงด้วย อย่างไร
อย่างหนึ่ง หรือไม่กี่ทั้งสอง”

(กิงแก้ว อัครถาวร, 2550 : 123)

กล่าวโดยสรุปคือ แม้จะปรากฏ 2 กระแสทัศนะเกี่ยวกับความตาย ทว่าแก่น
สาระหลักของทั้งสองก็มาสอดคล้องกันอย่างสนิท ณ จุดที่ความตายช่วยปลดปล่อย
จิตวิญญาณเป็นอิสระ การที่โสกราตีสเชื่อมั่นในทฤษฎีนี้ ทำให้ท่านไม่รู้สึกเสียใจเมื่อ
ถูกศาลเฮเธนส์ตัดสินประหารชีวิต กลับมองว่าเป็นพรประทานอันยิ่งใหญ่ที่ตนได้ละจาก
มนุษย์โลกและจิตวิญญาณปราศจากความผูกมัดทั้งปวง

2. ความตายเป็นการยุติสรรพทุกขาทิมนุชย์ต้องเผชิญในโลกพิภพ

มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจว่า ความตายเป็นเพียงขั้นตอนการปลดปล่อย
จิตวิญญาณเป็นอิสระจากกายสังขาร แต่มักจะมองว่า ความตายเป็นการยุติสรรพทุกขาทิ
มนุชย์ต้องเผชิญในโลกพิภพ เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ยกทัพไปทางตอนเหนือของ
ประเทศอินเดีย ทรงส่งราชทูตไปเชิญพราหมณ์ผู้มีปัญญาหลักแหลมมาเข้าเฝ้า และสนอง
ข้อสงสัยต่าง ๆ ของพระองค์ หนึ่งในประเด็นที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทรงสนพระทัยเป็น
พิเศษคือ ชีวิตกับความตาย ทรงสงสัยว่าระหว่าง 2 สถานะนี้สิ่งใดมีกำลังมากกว่ากัน
พราหมณ์ชาวอินเดียตอบว่า ชีวิตมีกำลังมากกว่าความตาย เพราะชีวิตเต็มไปด้วยความชั่วร้าย

“...ชีวิตกับความตาย สิ่งใดมีกำลังมากกว่ากัน ?”

“ชีวิต เพราะชีวิตเต็มไปด้วยความชั่วร้าย”

(ปรมหังสา โยคานันทะ, 2554 : 502)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยตรัสไว้ว่า ความทุกข์คือสังขาร ซึ่งอุปติขึ้นพร้อม ๆ
กับการกำเนิดของแผ่นดินโลก ชีวิตมนุษย์เต็มไปด้วยความทุกข์ ทั้งการเกิด แก่ เจ็บ ตาย
ความอาลัยอาวรณ์ ความลำบากยากเข็ญ ฯลฯ การต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักยังความ
โทมัสให้ฉันท การต้องประจวบกับสิ่งที่ไม่รักก็ทำให้เป็นทุกข์ได้ฉันทันนั้น

“...ดูก่อนภราดา ความจริงอย่างยิ่ง คือทุกข์นั้นอย่างไร ?
ได้แก่ ความเกิดมานี้เป็นทุกข์ ความที่ชีวิตล่วงไป ๆ เป็นทุกข์ ความ
เจ็บป่วยเป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความอาลัย ความคร่ำครวญ

ความทนลำบาก ความเสียใจและความคับใจ ล้วนเป็นทุกข์
ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก เป็นทุกข์ ความประจวบกับสิ่งที่ไม่รัก
เป็นทุกข์ ความที่ไม่ได้สมประสงค์ เป็นทุกข์ รวมความบรรดาลักษณะ
ต่าง ๆ เพื่อความยึดถือผูกพันย่อมนำทุกข์มาให้ทั้งนั้น ดูก่อนภราดา
นี้แหละความจริงอย่างยิ่ง คือ ทุกข์”

(เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2552 : 163)

ในภราตนิยายเรื่อง “วลัยบาทที่ผิดคู่” หลังจากโกลวันพ่อค้าผู้มั่งคั่งสมรสกับภรรยา
ที่เป็นบุตรธิดาของพ่อค้าใหญ่คนหนึ่งและก็เป็นเพื่อนเล่นของโกลวันมาตั้งแต่เด็ก เขาก็หลงรัก
มารวิหญิงคนใดกาผู้เลอโฉมและชำนาญนาฏลีลา เมื่อโกลวันยลพักตร์มารวิเป็นครั้งแรก
ก็เกิดอาการตะลึงในความสวยสดงดงาม กับทั้งจริตกริยายั่วยวนที่อยากจะหาหญิงใดมา
เทียมเทียบกันได้ เขาถึงกับอุทานขึ้นมาว่า เธอคงเป็นนางอัปสรอรุวาศีข้าราชการ
ในพระอินทร์เป็นเจ้าของที่สามารถสยบผู้ชายทั้งสามโลก มารวิกกล่าวตอบเชิงปฏิเสธว่า
นางมิใช่อรุวาศี และก็ไม่อยากเป็นนางอัปสร นางอัปสรไม่มีสิทธิ์รักใคร่ พวกเธอสนอง
พระราชโองการแห่งจอมเทพด้วยการยั่วยวนให้บุรุษเพศตายจากไปทีละคน อัปสรสวรรค์
ย่อมไม่มีวันตาย และการที่ไม่รู้จักตายนี่เองที่เป็นความทุกข์มหันต์ เนื่องจากจะต้อง
ทรมานทุกข์เพราะความรักไปชั่วนิรันดร์กาล

“...นางอัปสรมีสิทธิ์ที่จะรักใคร่หรือ หน้าทีของอัปสรมีแต่
เพียงอย่างเดียวเท่านั้นคือฆ่าผู้ชายให้ตายไปทีละคน ๆ ด้วยไฟเสน่ห์หา
ผู้ชายอาจจะตาย แต่อัปสรไม่มีวันตาย ความแตกต่างมันอยู่ตรงนี้ และ
การที่ไม่รู้จักตายนี่แหละเป็นสิ่งที่ทรมานที่สุด เพราะจะต้องทนทุกข์
ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีวันสิ้นสุด”

(ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา, 2547 : 912)

ส่วนใน *นิทานเวตาล* พระนิพนธ์ใน น.ม.ส. (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) ปรากฏ
เรื่องเล่าที่น่าสนใจว่า ยังมีพราหมณ์ชราคนหนึ่งอาศัยใกล้พระราชวัง เขาบำเพ็ญตะบะ
จนแข็งกล้า ทำให้เทพเทวาพอมพระทัยและประทานผลไม้อำมฤตให้ผลหนึ่ง ครั้นพราหมณ์
ชราจะรับประทานผลไม้สวรรค์ นางพราหมณ์ผู้เป็นภรรยา ก็ร้องห้ามขึ้นมาว่า การมีชีวิต
ยืนยาวนั้นมิใช่เรื่องน่ายินดี เพราะจะต้องทนทุกข์ทรมานด้วยความลำบากยากแค้น
ไปตราบนานเท่านาน

“...ท่านเอ๋ย ท่านจงยังชั่งใจดูก่อน ความตายนั้นเป็นทุกข์ชั่วขณะเดียว ความมีชีวิตยากแค้นเช่นเรานี้เป็นทุกข์ยาวนาน ท่านอยากจะมีทุกข์เช่นนี้จนค้ำฟ้าหรือ ความยากจนนี้เป็นบาปที่เราทำไว้ในหนหลัง ท่านจะยึดทุกข์คือชีวิตไปทำไมเล่า ผลไม้นั้นท่านอย่ากินเลย”
(น.ม.ส. , 2543 : 19)

ทั้งนี้ก็เช่นเดียวกับ 2 ข้อความใน *ทีโตปเทศ* ที่ว่า ระหว่างความยากจนกับความตาย ถือกันว่าความยากจนเป็นทุกข์ขนานร้ายแรงกว่า ความตายนำทุกข์มาให้ก็จริงทว่าเป็นเพียงส่วนน้อย ขณะที่ความไร้ทรัพย์สินอับกำลังเป็นมูลพิบัติที่ชักนำความอับยศทั้งปวง

“...ในความจนและความตายทั้ง 2 ถือกันว่าความจนเป็นอย่างร้าย, ความตายให้ทุกข์ก็แต่น้อย, ส่วนความจนทรมาณให้ทนรับทุกขเวทนาอยู่นั้น.”

(เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551 : 36)

และ

“...ความยากจน ใ้บุคคลถึงความอับยศ, ใ้รับอับยศแล้ว ก็ถึงความเสื่อมเดช, ความเสื่อมเดช ใ้เป็นที่เขาเกลียดชัง, ความถูกเกลียดชัง ใ้ใ้ต้องเกาะผู้อื่น, เมื่อเป็นผู้เกาะเขาแล้ว ก็เรื่อยถึงความทุกข์โศก, เสวยทุกข์โศกแล้ว ปัญญาที่หนึ่หน่าย, ลึ้นปัญญาแล้ว ก็ล่งสู่ความทำลาย ; อนิจจา! ความไร้ทรัพย์สินเป็นมูลพิบัติทั้งสิ้น.”

(เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551 : 37)

ทัศนคติที่ชีวิตเป็นทุกข์และต้นหาราคะเป็นเครื่องผูกมัดปุถุชนใ้เป็นทาสรับใช้ของกายสังขาร ประจักษ์ในสังคมกรีกประมาณ 2,500 ปีก่อน การทำความเข้าใจเรื่องที่มีมนุษย์มีธรรมชาติเป็นทวิภาวะจะใ้ใ้การอธิบายประเด็นนี้ง่ายขึ้น กล่าวคือ มนุษย์กอปรด้วย 2 ส่วน คือ จิตกับกาย ขณะที่จิตเป็นอมตะวิสัย เป็นทิพย์และจีรัง กายกลับเป็นมตะวิสัยและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Truong Thi Hang, 2558 : 239 - 240) เมื่อกายสังขารยังอยู่ในช่วงแข็งแรง มนุษย์มักถูกดึงดูดเข้าหาวิชาที่มาพร้อม ๆ กับความทะยานอยาก แต่ครั้นย่างเข้าวัยชรา วัตถุสังขารก็จะเสื่อมถอยน้อยลงและมนุษย์เริ่มห่างเหินจากความผูกมัดทั้งหลาย ปุถุชนจำนวนมากที่ยึดติดกับอวิชาและต้นหาราคะ ไม่เคยรู้สึกพร้อม

ที่จะก้าวสู่วัยชรา แต่ก็มิใช่น้อยที่มองว่า เป็นเรื่องน่ายินดีที่กายสังขารอ่อนพลาภาพลงตามอายุขัย มันทำให้รู้สึกเหมือนกับทาสที่หนีรอดมาจากนายผู้ป่าเถื่อนและชั่วร้าย

“...จากประสบการณ์ ข้าฯ พบว่ามีคนชราจำนวนมากไม่น้อยที่ไม่ได้รู้สึกเจ็บปวดไปกับเรื่องบ่าบอพวกนี้เลยสักนิด หนึ่งในจำนวนนั้นก็คือไซโฟคลีส ข้าฯ เคยเห็นคนถามกวีผู้หนึ่งว่า ‘ไซโฟคลีส เรื่องเพศของท่านเป็นอย่างไร ? ยังขึ้นเตียงกับผู้หญิงใหวอยู่หรือเปล่า ?’ ‘ไม่จำเป็นต้องพูดถึงมันหรอก สหาย’ เขาตอบ ‘ข้าฯ รู้สึกโล่งใจเหลือเกินที่หลุดพ้นจากมันมาได้ รู้สึกเหมือนทาสที่เพิ่งหนีรอดจากนายผู้ป่าเถื่อนและชั่วร้ายมาได้เป็นอย่างดีเลย’”

(เวร์ส โปธารามิก, 2557 : 6)

จะเห็นได้ว่า เรื่องที่มนุษย์ถูกผูกมัดไว้กับสรรพวัตถุอันเป็นมตะวิสัยในโลกพิภพเป็นการทรมานลักษณะหนึ่ง ความชราจึงไม่ใช่ภาระ แต่กลับนำพาสันติสุขมาให้ คนที่ใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบเรียบร้อยและอารมณดี ก็มักจะไม่รู้สึกกดดันเมื่อสู่วัยชรา แต่หากเขาเลือกมรรคที่ตรงกันข้าม ทั้งความชราและสิ่งผูกพันอื่น ๆ ก็กลายเป็นภาระอันยากที่จะทนทานได้ ทั้งนี้พิจารณาจากคำสนทนาระหว่างโสคราติสกับเคพาลัสใน *เพลโต รีพับลิก* ดังนี้

“...ข้าฯ ว่าไซโฟคลีสกล่าวเอาได้ดีทีเดียวนะและข้าฯ ก็ยังคงคิดเช่นนั้นมาจนบัดนี้ ความชรานั้นนำสันติสุขมาให้ต่างหากแล้ว มันช่วยลดปล่อยเราจากความปรารถนาอันบ้าคลั่งทั้งปวง ท้นที่ที่ความโหยหาในสิ่งยั่วยุทั้งหลายคลายกำลังลง เราก็จะเป็นอิสระจากบรรดานายทาสผู้บ้าคลั่งดังที่ไซโฟคลีสได้กล่าวไว้นั่นเอง”

(เวร์ส โปธารามิก, 2557 : 6)

และ

“...คนที่ใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบเรียบร้อย และอารมณดีคือผู้เสมอ ก็มักจะไม่รู้สึกกดดันจากความชราเสียเท่าไรหรอก แต่ถ้าคุณไหนใช้ชีวิตตรงข้ามไปจากนี้ ทั้งความชราทั้งลูกหลานต่างก็จะเป็นภาระที่ยากจะทนทานไปในทันทีเช่นกัน”

(เวร์ส โปธารามิก, 2557 : 7)

สำหรับหลายชีวิตนวนิยายเรื่อง *หลายชีวิต* ถึงแม้จะมีได้ตั้งใจ แต่ก็ดูเหมือนว่าการตายจากเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด เพราะช่วยปลดปล่อยพวกเขาให้พ้นจากความทุกข์อย่างเป็นรูปธรรม กรณีของ “ลินจง” จึงเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ

ลินจงให้กำเนิดบุตรในวันเดียวกับที่นายสังเวียนผู้สามีจมน้ำเสียชีวิต ความรักมหาศาลที่เธอมีต่อเจ้าแดงบุตรชายจึงมีความคาดหวังปนเจืออยู่ไม่น้อย แต่ความฝันของลินจงที่จะเลี้ยงดูเจ้าแดงจนเติบโตใหญ่ เป็นที่พึ่งและเป็นผู้อุปการะมารดาในยามแก่ชรา ไม่นานก็มลายหายไป เพราะเจ้าแดงเป็นเด็กผิดปกติ แม้ร่างกายจะเติบโตไปเรื่อย ๆ ตามอายุขัย แต่จิตใจของเขากลับหยุดชะงักตั้งแต่อายุในวัย 2 - 3 ขวบ ความขมขื่นใจของผู้เป็นมารดาทวีขึ้นเมื่อเงินทองส่วนใหญ่ต้องใช้จ่ายไปกับการหาหมอรักษาลูกเจ้าแดง ทำให้เธอมีฐานะยากจนกว่าเดิม ลินจงได้แต่มองอนาคตด้วยความประหวั่นพรັนพรึง พร้อมกับความรู้สึกว่า โลกใบนี้ช่างมีมิติเสียนี้กระไร

“...เนื่องจากรายจ่ายค่าหมอค่ายา มีรู้จักก็ลืมหอม ประกอบกับความทุกข์ขมขื่นใจ ที่ไม่อำนาจกำลังใจให้ตั้งหน้าทำมาหากินฐานะของลินจงก็ยากจนลงกว่าแต่ก่อน ลินจงก็ได้แต่มองอนาคตด้วยความประหวั่นพรັนพรึง เพราะไหนจะจน ไหนจะเลี้ยงลูก ซึ่งไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ ลินจงนึกถึงวันที่ตนจะต้องตายลง และนึกถึงเจ้าแดงแล้วรู้สึกวุ่นในโลกรู้สึกว่ามีมิติเสียนี้กระไร”

(คีฤกษ์ ปราโมช, 2553 : 203)

ดังนั้น เหตุการณ์ที่ลินจงและเจ้าแดงเสียชีวิตขณะนั่งเรือสู่กรุงเทพฯ จากอุบัติเหตุเรือล่มเพราะฝนตกลงมาอย่างหนัก นับเป็นทางออกที่ดีที่สุด ทั้งกับลินจงผู้หมดสิ้นความหวังและกับบุตรชายที่ไม่อาจจะเจริญวัยไปอีกนานเท่าไร สติปัญญาของเขาก็กังคังเหมือนพวกเด็ก ๆ ที่อยู่ในวัย 2 - 3 ขวบ จริงอยู่ที่ “เมื่อเรื่อนั้นคว่ำลง หากลินจงจะกระโดดน้ำไปแต่ตัว ก็คงตะเกียกตะกายไปพัน รอดชีวิตมาได้” (คีฤกษ์ ปราโมช, 2553 : 204) ทว่าชีวิตที่ปราศจากบุตรชายผู้เป็นที่รัก และเป็นเหตุผลประการเดียว ที่เหนียวรั้งให้เธอดำเนินต่อไปตามครรลองของชีวิตก็ไร้ความหมาย ด้วยสติปัญญาของเด็กอายุเพียง 2 - 3 ขวบ เจ้าแดงไม่รู้ด้วยซ้ำว่า การตายครั้งนี้ทำให้เขาพ้นทุกข์ไปจากโลก แต่ผู้เป็นภรรยาและเป็นมารดาเยี่ยงลินจงย่อมจะสัมผัสเรื่องนี้ลึกซึ้งแน่นอน

จะเห็นได้ว่า ทุกขาเป็นเสมือนกับแกลั้มของชีวิต ซึ่งย่อมจะมีรสชาติที่ขมขึ้น ปุถุชนจำนวนมากหลีกเลี่ยงรับประทานทุกขาโดยอาศัยความตายเป็นเครื่องมือ ส่วนผู้เจริญสมาธิเต็มเปี่ยมในบางนิกายก็พ้นจากการหลุดพ้นวิภูสงสารจากประสบการณ์ด้านใน ส่วนบุคคล อย่างไรก็ตาม คนจำนวนไม่น้อยมองว่า แทนที่จะหลบหนี มรรตยชนสมควรเผชิญหน้ากับทั้งมีส่วนร่วมในการทำให้ทุกขาของมนุษยชาติบรรเทาอาการลง โจเซฟ แคมพ์เบลล์ นักวิชาการชาวอเมริกันเป็นหนึ่งในสาวกของเจตคตินี้ เขาศึกษาเทพปกรณัมของประเทศตะวันออก อาทิ อินเดีย ญี่ปุ่น ทิเบต เป็นต้น และมีแนวโน้มชื่นชอบพระพุทธรศาสนาสามมหายาน หลักคำสอนในคัมภีร์พระเวท และคัมภีร์อุปนิษัทมากกว่า พระพุทธรศาสนา นิกายเถรวาท แคมพ์เบลล์ไม่เห็นด้วยกับความคิดของการหลุดพ้นที่ตัดขาดจากเรื่องราวทางโลกอย่างสิ้นเชิง

“...แคมพ์เบลล์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเขาไม่เห็นด้วยกับความคิดของการหลุดพ้นที่ตัดขาดจากเรื่องราวทางโลกอย่างสิ้นเชิง ดังเช่นกรณีของพระพุทธรเจ้าตามที่ปรากฏในเทพปกรณัมของพระพุทธรศาสนา นิกายเถรวาท เขาจึงไม่กล่าวถึงพระพุทธรศาสนา สายเถรวาทมากนัก แต่จะชื่นชมและยกตัวอย่างพระพุทธรศาสนา มหายานและนิกายเซ็นของญี่ปุ่น รวมทั้งพระพุทธรศาสนา นิกายวัชรยานของทิเบตอยู่เสมอ ยิ่งศาสนาฮินดูด้วยแล้ว แคมพ์เบลล์ยังมีความเห็นคล้ายตามหลักคำสอนในคัมภีร์พระเวทและคัมภีร์อุปนิษัทมาก”

(บาร์นี บุญทรง, 2552 : 85)

บาร์นี บุญทรง ตั้งข้อสังเกตว่า บุคคลในเทพปกรณัมของพระพุทธรศาสนาที่แคมพ์เบลล์กล่าวถึงด้วยความยกย่องอยู่เสมอคือพระโพธิสัตว์ เนื่องจากพระองค์ทรงร่วมรับความทุกข์กับสรรพชีวิตด้วยพระทัยที่เต็มเปี่ยมด้วยความกรุณา ทั้ง ๆ ที่พระองค์สามารถเลือกวิธีแห่งความหลุดพ้นได้ แคมพ์เบลล์ก็ยกย่องเทพปกรณัมที่ซิมเมอร์เล่าไว้ มาอธิบายความกรุณาของพระโพธิสัตว์ ดังนี้

“...พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรผู้ยิ่งใหญ่ของนิกายมหายานคือบุคลาธิษฐานของอุดมคติสูงสุดของพระพุทธรศาสนา นิกายมหายาน ประวัติของพระองค์ระบุว่าหลังจากเสวยพระชาติที่เพียบพร้อมด้วย

ศีลธรรมและจริยธรรมสูงส่งมาหลายพระชาติ พระองค์ก็กำลังจะก้าวเข้าสู่นิพพาน แต่บังเกิดเสียงอีกทีก็ครึกโครมราวกับเสียงฟ้าร้องขึ้นในสรรพโลก พระองค์ทรงตระหนักว่านี่คือเสียงคร่ำครวญของสรรพสิ่งทั้งปวงที่ถูกสร้างขึ้น – ก้อนหินน้อยใหญ่และต้นไม้ แมลง เทพเจ้า ลัทธิ ปิต่าง และมนุษย์ในทุกแดนของจักรวาล – เนื่องจากพระองค์กำลังจะเสด็จจากแดนแห่งการเกิด ดังนั้น ด้วยพระมหากรุณาของพระองค์ พระองค์จึงชโลมผลบุญแห่งนิพพานไว้ จนกว่าสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงพร้อมที่จะก้าวสู่นิพพานก่อนพระองค์”

(บาร์นี บุญทรง, 2552 : 84 - 85)

ส่วนในคริสต์ศาสนาก็ปรากฏสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการร่วมแบกรับความทุกข์กับสรรพชีวิตในมนุษย์โลกเช่นเดียวกับในพระพุทธศาสนา นั่นคือสัญลักษณ์การถูกตรึงไม้กางเขนของพระเยซู

“...พระเยซูเสด็จมายังไม้กางเขนดุจดั่งเจ้าบ่าวมาหาเจ้าสาว นั่นคือการกล่าวว่าคุณมาสู่ความเป็นนิรันดร์ด้วยความเต็มใจ เข้าร่วมกระบวนการแห่งกาลละ ซึ่งคือความทุกข์และความตายด้วยความเต็มใจ ดังนั้น พระองค์จึงเสด็จมายังไม้กางเขน ซึ่งเป็นไม้กางเขนแห่งชีวิตและความตาย ด้วยความเต็มพระทัย ... มีการตรึงไม้กางเขนอีกลักษณะหนึ่งคือพระคริสต์ผู้ทรงภาคภูมิชัยชนะ (Christ Triumphant) พระองค์ทรงอยู่บนไม้กางเขนด้วยความเต็มพระทัยและด้วยพระเนตรที่เปิดกว้าง นั่นคือที่ที่เราทุกคนอยู่ และเมื่อคุณสามารถเชื่อมโยงว่าคุณคือเทพปรณัมเรื่องนั้น คุณก็จะได้รับการปลดปล่อย”

(บาร์นี บุญทรง, 2552 : 85)

นอกเหนือจากตัวอย่างในพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น วรรณคดีชิ้นเอกของอินเดียเยี่ยง **ทีโตปเทศ** ยังปรากฏหลายข้อความในทำนองว่า มนุษย์สมควรร่วมแบกรับความทุกข์ไว้กับพี่น้องผองเพื่อนในมนุษย์โลก เพราะความรู้ที่ปราศจากการทำประโยชน์ทำให้หนักสมองเปล่า เช่นเดียวกับการนำอาหารมาแต่งให้ภริยาที่ขี้เหร่ก็เพียงแต่จะทำให้หนักตัวเปล่า ๆ เท่านั้น (เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551 : 13)

กล่าวโดยสรุป การเผชิญกับความทุกข์ และร่วมแบกรับภาระอันหนักหนาสาหัส ในมนุษยโลกไปพร้อม ๆ กับพี่น้องผองเพื่อนเป็นมรรควิถีหนึ่ง ซึ่งแม้จะไม่ทำให้ความทุกข์ อันตรธานหายเป็นปลิดทิ้ง แต่อย่างน้อยที่สุดก็ช่วยให้รสชาติอันขมขื่นของกับแกล้มจางลงไปได้บ้าง ในเมื่อปุถุชนจำนวนมากเชื่อว่าความมรณะเป็นทุกข์ แคมพ์เบลล์ก็เสนอให้พวกเขาเผชิญหน้าและยอมรับมรณภัยไม่ใช่ในฐานะปรปักษ์ แต่ในแง่ที่ความตายคืออีกด้านหนึ่งของชีวิต พิจารณาจากการตีความปริศนาของสฟิงส์ ดังนี้

“...ปริศนาของสฟิงส์คือภาพจน์ของชีวิตผ่านกาละ – วัยเด็ก ความมีวุฒิภาวะ ความชรา และความตาย เมื่อคุณเผชิญหน้า และยอมรับปริศนาแห่งสฟิงส์โดยปราศจากความหวาดกลัว ความตาย ก็ไม่อาจเหนียวรั้งคุณไว้ได้อีกต่อไป และคำสาปของสฟิงส์ก็หายไป การเอาชนะความหวาดกลัวที่มีต่อความตายคือการฟื้นคืนความปิติให้กับชีวิต คนเราสามารถยอมรับชีวิตอย่างปราศจากเงื่อนไขได้ ก็ต่อเมื่อเรายอมรับความตาย ทั้งนี้ไม่ใช่ในแง่ที่ความตายเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับชีวิต แต่ในแง่ที่ความตายคือด้านหนึ่งของชีวิต ชีวิตที่ดำเนินสู่ภพภูมิใหม่อยู่ในห้วงของการลอกคราบความตาย และตายตลอดเวลา การเอาชนะความหวาดกลัวก่อให้เกิดความกล้าหาญในชีวิต”

(บาร์นี บุญทรง, 2551 : 317)

ทั้งนี้ ครูบาอาจารย์หลายท่านที่ให้สัมภาษณ์ใน “จิตแห่งครู” ก็มีความเห็นคล้าย ๆ กับแคมพ์เบลล์เกี่ยวกับเรื่องที่มีมนุษย์ไม่ควรวิตกกังกับการถึงแก่กรรมรณโรคม โสภณ ธิเบตกล่าวว่า ถ้าปุถุชนไม่วิตกกังกับเรื่องความตาย พวกเขาจะตายอย่างประสบความสำเร็จ แท้จริงแล้วความตายสอนให้เรารู้จักการใช้ชีวิต เยี่ยงที่กฤษณะกล่าวไว้ว่า ถ้าหากเราจำการตายได้ เราก็อาจจะจำได้ด้วยว่า การมีชีวิตนั้นคืออะไร (ทาเคนิ และ ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช, 2548 : 37)

กระแสนี้เห็นว่าด้วยการยอมรับความตายในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ยังปรากฏในผลงานประพันธ์ของ คีฤทธิ์ ปราโมช เรื่อง “หมอแสง” หมอแสงเป็นบุตรชายของหมอสุด และได้สืบทอดอาชีพแพทย์แผนโบราณต่อจากผู้บิดา แม้จะร่วมสัจจรบนเส้นทางสายเดียวกันคือรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพร แต่หมอสุดผู้บิดาและหมอแสงกลับมีทัศนคติแตกต่างกันในเรื่องความมรณะ

“...ทุกครั้งที่อาการคนไข้บอกว่าไม่มีทางรอด หมอสุดผู้พ่อ ก็จะไปเก็บล่วมยาออกจากบ้าน เป็นเครื่องหมายแสดงความพ่ายแพ้ของ หมอ ส่วนหมอแสงจะอยู่ต่อสู้กับความตายไปจนถึงที่สุด ถึงคนไข้ อาการจะหนักอย่างไรก็ไม่ยอมแพ้ หมอสุดนั้นสามารถวางใจเป็น อุเบกขาได้เมื่อคนไข้ตายลง แต่หมอแสงไม่เคยทำเช่นนั้นได้ ทุกครั้งที่ คนไข้ถึงแก่ความตายหมอแสงจะต้องรู้สึกโทมัส รู้สึกน้อยใจในความ พ่ายแพ้ของตนนั้นเป็นอย่างมาก ถึงหมอสุดจะตักเตือน ยกเหตุผลว่า ความตายเป็นเรื่องของบุญกรรม ถึงคนไข้จะถึงหมอลึງยาสักเท่าไร แต่ถ้าถึงคราวแล้วก็ต้องตายดั่งนี้ หมอแสงก็ไม่สามารถทำใจเช่นบิดาได้”
(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 237)

หมอแสงมีอาการเป็นปฏิกิริยากับความตายเป็นเวลานาน เขาถือว่ามรณภาพ เป็นศัตรูคู่แข่งที่น่าสะพรึงกลัวที่สุด หมอแสวงหาวิธีเอาชนะศัตรูด้วยการใช้เวลาว่างจาก การรักษาผู้ป่วยเสาะหาตำราอันเร้นลับที่คนจำนวนมากรำลือกันว่า สามารถทำให้มีชีวิต ยืนนาน และมีกำลังวังชาแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บได้

“...เขากลับเริ่มคิดไกลถึงอาวุธบางอย่างที่จะต่อสู้กับความ ตายให้ได้ผลจริงจัง เป็นต้นว่ายาอายุวัฒนะที่สามารถจะทำให้ชีวิตคน นั้นยืนนาน มีกำลังวังชาแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ หมอแสงเคย ได้ยีนว่ายาเช่นนี้มีซ่อนอยู่ในตำราอันเร้นลับ เขาก็เที่ยวเสาะหา แสวงหาและค้นหาไปในขณะที่มีเวลาว่างเว้นจากการรักษาคนไข้”
(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 240)

การต่อสู้ระหว่างหมอแสงกับความตายเริ่มเห็นผลชัดเจนขึ้นเมื่อหมอแสงเป็น โรคเรื้อน และสุขภาพร่างกายก็ทรุดโทรมลงต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกของหมอแสง กลับสวนทางกับอาการปฏิกิริยารังเกียจของครอบครัวรวมทั้งภรรยาที่หน้าตาดีของเขาด้วย หมอแสงเริ่มมองความตายจากมุมมองใหม่ เขาไม่จงเกลียดจงชังความตายเหมือนแต่ก่อน ความตายกลับกลายเป็นสิ่งที่น่าพิศมัย มิใช่ศัตรูคู่อาฆาตที่จำต้องคอยต่อสู้ชิงไหวชิงพริบ ดังในอดีตอีกต่อไป

“...หอมแสงไม่จงเกลียดจงชังความตายนั่นอีกต่อไป ความตายมิใช่ศัตรูคู่อาฆาตเหมือนแต่ก่อน มิใช่สิ่งที่ยอมแสงต้องคอยต่อสู้ชิงไหวชิงพริบเหมือนที่เคยทำมา หอมแสงยังคิดไปยิ่งดูไปก็ยิ่งเห็นว่าความตายนั่นเป็นสิ่งที่น่าพิสมัย เป็นมิตรที่ยอมแสงต้องการ ถ้าหากว่าความตายมาถึงตัวได้เมื่อไร ก็จะเป็นการแสดงความเมตตาจิตมากกว่าที่จะมาแสดงชัยชนะขั้นสุดท้าย”

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 246)

3. ความตายช่วยปรับสภาพของปुरुชนทุกรูปนามให้กลับสู่ระดับเดียวกัน

ผู้วิจัยมักหยิบยกข้อความจากนวนิยายเรื่อง “หลายชีวิต” มาเป็นตัวอย่างประกอบ เหตุผลประการสำคัญ คือ ผลงานของ คึกฤทธิ์ ปราโมช ประหนึ่งการร่ำรำปราศรัยชีวิตอันลึกซึ้งบนแผ่นพรมที่ถักร้อยจากตัวอักษรอย่างเป็นระเบียบ หลายชีวิตที่ คึกฤทธิ์ ปราโมช พูดยัง ถูกรูปนามแตกต่างกัน ประกอบอาชีพแตกต่างกัน มียศถาบรรดาศักดิ์แตกต่างกัน และกระทำความคนละลักษณะกัน แต่สุดท้ายก็ต้องมาสิ้นชีवालด้วยอุบัติเหตุเรือล่มเหมือนกัน ในเวลาเดียวกัน และ ณ สถานที่เดียวกัน เมื่อเจ้าหน้าที่งมศพผู้ละสังขารขึ้นวางเรียงบนตลิ่ง มีหรือที่ศพของผู้สูงอายุจะได้วางลงอย่างประณีตบรรจงกว่าผู้เยาว์ ? ศพบุรุษเพศตั้งอยู่ในตำแหน่งสูงกว่าศพสตรีเพศ ? ศพผู้ตกแต่งเรือนร่างกายสวยงามวางห่างจากศพผู้ยากไร้ ? เพราะฉะนั้น จริงหรือไม่ที่ความตายช่วยปรับสภาพของปुरुชนทุกรูปนามให้กลับสู่ระดับเดียวกัน ปราศจากการถือเพศ ปราศจากวัย และปราศจากยศถาบรรดาศักดิ์ ดังที่ คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้ในเรื่องราวของ “จัน” ว่า

“...และความตายที่มาถึงคนอีกหลายคนในเรื่องลำนั้น เมื่อเรื่อนั้นล่มลง ก็เข้ามาปรับระดับแห่งชีวิตของเขาให้เรียบร้อยไปเอง โดยเขามิต้องเรียกร้อง”

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 222)

เมื่อมองในมิติแห่งปัจเจกบุคคลที่วัฏจักรชีวิตแต่ละรูปแต่ละนามเกิดขึ้นในลักษณะวงกลม ความตายก็ประดุจสะพานโค้งที่ช่วยให้มนุษย์หวนกลับคืนสู่จุดเริ่มต้นหรือสภาพของพวกเขาในเริ่มแรก ในตอนชื่อ “จัน” ตัวละครจันเกิดที่บ้านกลางทุ่งนอกอำเภอผักไห่ห่างออกไป บิดามารดาต่างอาศัยการทำนาเป็นอาชีพ คนละแวกบ้านเดียวกันและเพื่อนฝูงรุ่นราวคราวเดียวกับจันมักเรียกเขาว่า “ไอ้จัน” จนติดปาก ต่อมาจัน

ถูกเกณฑ์ทหารและสมรสกับกุลสตรีลูกผู้ที่มีตระกูลคนหนึ่ง หน้าที่การงานของเขาเจริญก้าวหน้าตามลำดับจบกระทั่งมียศถาบรรดาศักดิ์เป็นถึงพันโท คนรอบข้างขานนามเขาด้วยความยำเกรงว่า “พันโทสุรภูมิ” นับจากนั้นเป็นต้นมา ชื่อ “ไอจั้น” ก็ค่อย ๆ เลือนหายไปจากชีวิตของพันโทสุรภูมิ สาเหตุหนึ่งเพราะเขาคบค้าสมาคมจำเพาะกับชนชั้นสูงเป็นต้นว่า ตระกูลพ่อค้าที่ร่ำรวย ตระกูลขุนนางที่รับราชการมาหลายชั่วคน หรือแม้กระทั่งกับราชตระกูล ฯลฯ แต่เหตุประการสำคัญ คือ พันโทสุรภูมิพยายามลบล้างพันเพดั้งเดิมที่เป็นลูกหลานชาวนาของตนเอง ในช่วงเริ่มแรกการติดต่อกับทางบ้านก็ยังมีอยู่ประปราย แต่หลังจากที่บิดามารดาถึงแก่กรรม ความสัมพันธ์ระหว่างพันโทสุรภูมิกับเจ้าปานน้องชายคนรอง เจ้าวอนน้องสาวคนเล็ก และชาวบ้านผักไห่ก็เป็นอันสิ้นสุดลง การที่ชื่อ “ไอจั้น” เลือนลอยหายไปจากชีวิตของพันโทสุรภูมิทำให้เขารู้สึกสุขสันต์เป็นอย่างยิ่ง

ชีวิตของพันโทสุรภูมิหลังกลายเป็นนายทหารบ้านาญผันเปลี่ยนไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามเมื่อเทียบกับสมัยยังอยู่ในอำนาจ พันโทสุรภูมิมีภรรยาที่ป่วยไข้กระเสาะกระแสะจำต้องได้รับการรักษาพยาบาลอยู่เป็นนิตย์ ส่วนบุตรชายที่อายุ 9 ขวบก็ต้องได้รับการศึกษาต่อไปอีกระยะยาว เงินบ้านาญแต่ละเดือนจึงไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่าย เมื่อผู้ภรรยาเสียชีวิตลง ประจวบกับการหางานทำในกรุงเทพฯ มิได้สมดังใจหมาย พันโทสุรภูมิตัดสินใจพาบุตรชายกลับไปยังบ้านเกิดที่ผักไห่ หวังจะใช้ชีวิตอย่างอิสระเป็นเจ้านายคนในละแวกบ้านของตน ดังคำสาปแช่งที่ว่า “เป็นศาสดาในนรก ดีกว่าเป็นสาวกในสวรรค์” สิ่งที่พันโทสุรภูมิไม่เคยฝันมาก่อนคือ เมื่อเขาอย่างเข้าไปในบ้าน ญาติพี่น้องแทนที่จะขานนามเขาว่า “พันโทสุรภูมิ” ด้วยความเคารพยำเกรง กลับเรียกเขาแบบเป็นกันเองว่า “พี่จั้น” หรือไม่ก็ “ลุงจั้น” หนาซ้ำเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันคนหนึ่งซึ่งขณะนั้นเป็นกำนันยังเรียกเขาว่า “ไอจั้น” ดุจดั่งที่เคยเรียกขานกันในสมัยเด็ก

พันโทสุรภูมียอมรับไม่ได้กับเรื่องที่หมู่ญาติและเพื่อนฝูงเรียกเขาว่า “จั้น” แทนที่จะเป็น “พันโทสุรภูมิ” ให้สมเกียรติ จึงตัดสินใจเดินทางกลับกรุงเทพฯ ด้วยเรือเมล์ เพราะ “เขาเป็นคนมีชีวิตจิตใจ เมื่อโชคชะตาบันดาลให้เขาลอยสู่เบื้องสูงแล้วเขาจะไหลกลับมาสู่ระดับเดิมอย่างไรได้ เป็นตายเขาก็จะต้องสู้กับชีวิตต่อไป เพื่อเกียรติ ... เกียรติที่เขาได้มาด้วยความพากเพียร” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 222)

เหตุการณ์เรือเมล์ลำนั้นล่มลงเนื่องจากฝนตกหนัก ยังให้พันโทสุรภูมิถึงแก่กรรมเหมือนกับอีกหลายชีวิตที่โดยสารตามมรรคาเดียวกันนี้ เมื่อชาวบ้านวัยกลางคนคนหนึ่งเห็นศพของพันโทสุรภูมิ ก็ไปบอกกับปลัดอำเภอหนุ่ม ๆ คนหนึ่งว่า เขารู้จักผู้เสียชีวิตเป็นอย่างดี “มันชื่อไอจั้นนะครับ”

...เช้าวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านวัยกลางคนคนหนึ่ง มองดูหน้าของ ศพสุรภูมิตที่นอนอยู่ริมตลิ่งอย่างพิเนิจพิเคราะห์ แล้วก็เหลียวไปบอก ปลัดอำเภอหนุ่ม ๆ คนหนึ่งที่เดินอยู่ใกล้ ๆ ว่า

“ปลัด... ท่านปลัดครับ! ไอ้หมอนี้ผมรู้จักดี เคยเป็นทหาร พร้อมกับผมเมื่อครั้งกระโน้น บ้านมันอยู่นอกฝักให้ออกไป มันชื่อ... มันชื่อ... เดี่ยวก่อน ดิคือยูริมีปีกนี่เอง...”

“อ้อ! จำได้แล้ว มันชื่อไอ้จันนะครับ!”

(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2553 : 222)

มรณกรรมที่เกิดขึ้นจึงเสมือนสะพานโค้งทำให้พันโทสุรภูมิตสัญจรกลับมาสู่ จุดเริ่มต้นอันเป็นพื้นเพเดิมของเขา ในเมื่อเขาเกิดมาเป็น “ไอ้จัน” เสียชีวิตไปก็หวนคืนมา เป็น “ไอ้จัน” เฉกเช่นเดิม ยศถาบรรดาศักดิ์และชื่อเสียงที่เขาหมั่นเพียรสั่งสมตลอดชีวิต ไม่มีความหมายใด ๆ ความเป็น “พันโทสุรภูมิต” ลอยนวลหายไปจากปฐพีโลกตามอำเภอ ใจโดยที่ไม่ใยดีสักนิดถึงความรู้สึกของเจ้าตัวผู้ละสังขาร

4. ความตายเป็นมรรควิธีรักษาความสมดุลในสังคมมนุษย์

เหตุผลประการหนึ่งทำให้มนุษย์มีความประสงค์จะให้เกิดก็คือ เพื่อให้เกิด ความสมดุลในสังคม หากวัฏจักรชีวิตกอบปรจำเพาะแต่ความตายโดยปราศจากการถือ กำเนิดเกิดใหม่ มนุษย์ก็ย่อมถึงแก่ตอนอวสาน โสคราตีสกล่าว่า “ถ้าหลังจากความตาย คนตายคงอยู่ในรูปแบบนั้นและไม่กลับมามีชีวิตอีก มันก็ย่อมจะเสียไม่ได้ว่าในที่สุดทุกสิ่ง ก็คงจะตาย และไม่มีอะไรเป็นขึ้นมาอีก ไซ้ใหม่ ? ถ้าสิ่งที่มีชีวิตมาจากสิ่งอื่นที่มีชีวิตแล้วสิ่ง ที่มีชีวิตตาย จะเอาอะไรมาเป็นตัวป้องกันไม่ให้จำนวนสิ่งมีชีวิตถูกความตายกินจนหมดเล่า ?” (กึ่งแก้ว อรรถากร, 2550 : 136) เงื่อนไขประการเดียวกันนี้ก็สามารถใช้อธิบายสังขธรรม ที่เมื่อถึงกาลอันสมควร มนุษย์ก็จำต้องตายจาก เพราะถ้าหากไม่มีการตายจาก โฉนจะมี การถือกำเนิดเกิดใหม่ขึ้นได้ ? ผู้วิจัยขออธิบายประเด็นนี้โดยเริ่มริจากสัมพันธภาพระหว่าง จิตกับกาย ธรรมชาติของจิตที่ไม่สลายและสัญจรไปมาในลักษณะวงกลม จากนั้นจึงเชื่อมโยงไปยังทัศนะของโสคราตีสที่ว่า สิ่งตรงกันข้ามบังเกิดมาจากสิ่งตรงกันข้าม อันจะช่วย พิสูจน์ให้เห็นว่า ชีวิตมาจากความตายเฉกเช่นเดียวกับที่ความตายทำให้เกิดการมีชีวิต โสคราตีสกล่าว่า “มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนตรงข้ามกันคือจิตกับกาย ขณะที่ “จิตเหมือนไปทางเทพ ร่างกายไปทางมนุษย์” (ส. ศิวรักษ์, 2523 : 90 - 91) สัมพันธภาพ

ระหว่างจิตกับกายเป็นประเด็นที่ซับซ้อน เราได้ยินคนทั่วไปกล่าวว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” แต่กลับเห็นคนส่วนใหญ่เพียรค้นหาวิธีบำรุงกายมากกว่าการเสาะหาแนวทางถนอมจิต จะอย่างไรก็ตาม เป็นความจริงที่มนุษย์ตายเมื่อจิต [บรมอาตมัน] ละจากไป และก็เป็นความจริงเช่นเดียวกันที่ว่า จิตไม่ตาย *อุปนิษัต คัมภีร์เพื่อความสงบสยตติ ปัญญาญาณของพระมุนีอินดู* ปรากฏข้อความ ดังนี้

“...เช่นกัน ลูกเอ๋ย จงรู้เถิดว่า : กายตายเมื่อบรมอาตมันจากไป –
แต่บรมอาตมันไม่ตาย”

(กิงแก้ว อตถการ, 2553 : 101)

ส่วนในนิทานโบราณคดีอียิปต์เรื่อง “อัมพูและบาทา” เมื่อบาทาผู้เป็นน้องชายรู้สึกเสียใจที่พี่ชายคืออัมพูเข้าใจผิดคิดว่าเขารักพี่สะใภ้เสมอซู่ ก็ตัดสินใจออกจากบ้านไปยังหุบเขาแห่งไม้โอเคเซีย ก่อนจะทำบาทาทักถามกับพี่ชายที่เขารักดุจดั่งบิดาบังเกิดเกล้าว่า สักวันหนึ่ง เมื่ออัมพูเห็นถ้วยเบียร์ที่มีคนส่งมาให้เดือดปุด ๆ และไวน์ที่มีคนนำมาให้ส่งกลิ่นเหม็น ก็ขอให้ไปค้นหาดวงวิญญาณของเขาที่ถูกเก็บไว้บนต้นโอเคเซีย การค้นหาอาจต้องใช้เวลาจนถึง 7 ปี และเมื่อพี่ชายพบวิญญาณของบาทา พร้อมกับใส่น้ำเย็น เขาก็จะมีโอกาสฟื้นคืนชีพอีกครั้งหนึ่ง (กิงแก้ว อตถการ, 2550 : 123 - 124)

ที่นี่ ในเมื่อจิตไม่ตาย ความมรณภพก็ย่อมไม่ใช่จุดสิ้นสุด กลับประดุจการตระเตรียมขั้นตอนหนึ่งเพื่อที่จิตวิญญาณจะหวนกลับมาถือรูปรูปนามใหม่ และเริ่มกระบวนการหมุนวนอยู่ในวัฏสงสารเพิ่มอีกวาระหนึ่ง หนังสือ *The Hermetica อมตธรรมนำโลก* มี 2 ข้อความที่น่าสนใจ ทำนองว่า การเกิดใหม่ไม่ใช่จุดเริ่มต้นของชีวิต มันเป็นเพียงการรู้สึกตัวของแต่ละรูปนาม ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ การที่ร่างสังขารจะเปลี่ยนไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง คือ มรณภาพ จึงเป็นเพียงสัญญาณบ่งบอกให้ทราบว่ ความรู้สึกนั้นสิ้นสุดลงแล้ว แต่หาใช่จุดจบไม่

...ภายในกฎของความจำเป็นก่อเกิด
ความสิ้นสุดและการเริ่มต้นใหม่

(กิงแก้ว อตถการ, 2551 : 22)

และ

...การเกิดใหม่ไม่ใช่จุดเริ่มต้นของชีวิต
- มันเป็นเพียงการมารู้สึกตัวของคนเราแต่ละคน

ความเปลี่ยนแปลงสู่อีกสภาวะหนึ่งมิใช่ความตาย –
มันเป็นเพียงการสิ้นสุดการรู้สึกตัวนี้
ผู้คนส่วนมากไม่รู้ลัทธิธรรมข้อนี้
จึงกลัวความตาย
เชื่อไปว่ามันเป็นสิ่งเลวร้ายที่ใหญ่หลวงที่สุด
แต่ความตายเป็นเพียงการสลาย
ของร่างกายที่เสื่อมโทรม
วาระแห่งการรับใช้ในฐานะผู้ดูแลของโลก
สิ้นสุดลงเมื่อเราถูกปลดปล่อยให้เป็นอิสระ
จากการห่มห่อผูกพันกับกรอบของมตะวิสัยนี้
และแล้วถูกฟื้นคืน

(กิงแก้ว อัครถาวร, 2551 : 96)

ทั้งนี้ก็เช่นเดียวกับข้อความในคัมภีร์อุปนิษัตของอินเดียที่ว่า บุคคลถึงแก่ความตายเมื่อความร้อนในร่างกายจากไป แต่จิตที่ละจากร่าง รูปนามนั้นจะหวนกลับมาเกิดใหม่อีกครั้งหนึ่ง

“...อุทานะ คือไฟ เพราะฉะนั้น บุคคลถึงแก่ความตาย
เมื่อความร้อนในร่างกายจากไป หลังจากนั้น ความรู้สึกหรือการ
รับรู้ของเขาก็จะถูกซึมซับเข้าไปในจิต และเขาก็เกิดอีก”

(กิงแก้ว อัครถาวร, 2553 : 45)

หรือที่ไซเกียล รินโปเช ครูชาวทิเบต และตีฟาค โขปรา ครูชาวอินเดียให้ข้อมูลใน *จิตแห่งครู* ว่า ความตายไม่ใช่จุดจบของสรรพชีวิต เพราะธรรมชาติของจิตนั้นไม่สลายและหมุนวนแบบที่ไม่เคยหยุดแล่น ถ้าจะใช้โวหารอุปลักษณะใשר์ ความตายก็เสมือนการตอบสนองอย่างสร้างสรรค์ของจิตวิญญาณ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางพลังงานอย่างฉับพลันเพื่อที่จะนำจิตไปสู่สถานที่แห่งใหม่ ถ้าหากมนุษย์ตระหนักรู้ได้ถึงธรรมชาติที่แท้จริงของความตาย พวกเขาจะสามารถมองความตายด้วยสายตาที่เป็นมิตร มิใช่ด้วยความสะพรึงกลัว

“...ท่านมีลาเรปะกล่าวว่่า ‘ในความกลัวตาย ทำให้ฉันแบก
ภูเขาลายลูก ครั้งแล้วครั้งเล่า ครั้นฉันภาวนาอยู่ก็กับกาลเวลา

อันไม่เที่ยงของความตาย เดียวนี้จับยึดได้สิ่งที่เป็นป้อมป้องกัน
ความตายคือธรรมชาติของจิตที่ไม่เคยหยุดแล่น ความกลัวตาย
ทั้งหลายจึงหมดสิ้น”

(ทาคินี และ ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช, 2548 : 44)

และ

“...มองเห็นความตายเฉกเช่นการตอบสนองอย่างสร้างสรรค์
ของจิตวิญญาณไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพลังงานอย่างฉับพลัน
สู่สถานที่แห่งใหม่ ร่างกายจิตใจใหม่ ซึ่งเป็นคำอธิบายทางทฤษฎี
ของการกลับชาติมาเกิด”

(ทาคินี และ ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช, 2548 : 114)

โสคราติสกล่าวว่า สิ่งตรงกันข้ามมาจากสิ่งตรงกันข้าม “ในที่ใดก็ตามที่มีสิ่ง
ตรงกันข้าม ยกตัวอย่างเช่น ความงามเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับความน่าเกลียด และความถูก
ตรงกันข้ามกับความผิด กับยังมีตัวอย่างอีกนับไม่ถ้วนให้เราพิจารณาว่า เป็นกฎที่จำต้อง
เป็นหรือไม่ที่ทุกอย่างซึ่งมีสิ่งตรงกันข้ามเกิดมาจากสิ่งตรงกันข้ามและไม่ใช่จากแหล่งอื่น
ตัวอย่างเช่น เมื่อสิ่งหนึ่งใหญ่ขึ้น ผมเข้าใจว่ามันต้องเคยเล็กกว่าในตอนแรกก่อนที่มันจะ
ใหญ่ขึ้น” (กิงแก้ว อัทธการ, 2550 : 130) ด้วยเหตุนี้ โสคราติสจึงสรุปว่า คนมีชีวิตก็ต้อง
มาจากคนตาย

“...ทีนี้ ‘คุณบอกผมในทำนองเดียวกัน’ ท่านกล่าวว่าต่อ
‘เกี่ยวกับชีวิตและความตาย คนไม่ยอมรับหรือว่าความตาย
เป็นสิ่งตรงกันข้ามของชีวิต?’”

“รับครับ”

“และว่ามันมาจากกันและกัน”

“ครับ”

“ถ้าดังนั้น อะไรมาจากสิ่งมีชีวิต?”

“คนตาย”

“และอะไร” ท่านโสคราติสถาม “มาจากคนตาย”

“ผมต้องยอมรับ” เขาพูด “ว่ามันคือสิ่งมีชีวิต”

“ดังนั้น จากคนตายเกิดสิ่งมีชีวิตและผู้คน ไซ่ใหม่?”

“ดูเป็นเช่นนั้น”

(กิงแก้ว อัทธการ, 2550 : 133)

ในเมื่อ “จากคนตายเกิดสิ่งมีชีวิตและผู้คน” และปรากฏการณ์ดังกล่าวก็เกิดขึ้น เป็นวัฏจักร กฎธรรมชาติก็ย่อมจะบกพร่องถ้าหากมีแต่การถือกำเนิดเกิดใหม่โดยปราศจากความตาย

“...และหนึ่งในสองกระบวนการในกรณีนี้ต้องเป็นความจริง
แน่นอน – การตายเป็นเรื่องแน่นอน ใช่หรือไม่ ?”

“แน่นอนครับ” เซปัสพูด

“ถ้าอย่างนั้น เราจะทำอะไรกันต่อไป? เราจะเข้ากระบวนการ
ที่เป็นองค์ประกอบ และปล่อยข้อบกพร่องไว้ตรงนี้ ในกฎธรรมชาติ
ดังนั้นหรือ? หรือเราต้องจัดกระบวนการที่ตรงกันข้ามมาทำให้
กระบวนการแห่งการตาย?”

“แน่นอนครับ เราต้องจัดให้” เขาพูด

“มันคืออะไรเล่า?”

“การกลับมาสู่ความมีชีวิตอีก”

“แล้วถ้ามีสิ่งๆที่เรียกว่าการกลับมาสู่ชีวิตอีก” ท่านโสคราติส
กล่าว “มันก็ต้องเป็นกระบวนการจากความตายสู่ชีวิต ใช่ไหม?”

“ใช่ทีเดียวครับ”

“ดังนั้น เราย่อมเห็นด้วยกับเรื่องนี้ด้วยว่า คนเป็นย่อมมา
จากคนตาย ไม่น้อยไปกว่าคนตายย่อมมาจากคนเป็น”

(กึ่งแก้ว อรรถาธิบาย, 2550 : 133 - 134)

โสคราติสกล่าวด้วยว่า หากไม่มีการสอดรับระหว่างคู่ตรงกันข้ามคือความตาย
กับการถือกำเนิดเกิดใหม่ และการก่อเกิดเป็นเส้นทางเหยียดตรงไปสู่จุดสุดโต่งปราศจาก
การหวนกลับมาสู่จุดเริ่มต้น ในที่สุดทุกอย่างจะบรรลุคุณสมบัติเดียวกันและไปถึงสภาวะ
เดียวกัน ความเปลี่ยนแปลงก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น เส้นทางแห่งการเกิดกับการตาย
จึงต้องเวียนวนในลักษณะเป็นวงจรถกกลม และก็มาประจวบสอดรับกัน ณ จุด ๆ หนึ่ง
ซึ่งมีลักษณะการประนีประนอมระหว่าง 2 สภาวะตรงกันข้าม

“...ถ้าหากว่าไม่มีความสอดรับระหว่างคู่ตรงกันข้าม สองชุด
ในกระบวนการก่อเกิด ในลักษณะที่เวียนวนแบบเป็นวงจรถกกลม – ถ้าหากว่า
การก่อเกิดเป็นเส้นทางเหยียดตรงไปสู่จุดสุดโต่งที่ตรงกันข้าม

โดยปราศจากการหวนกลับมาสู่จุดเริ่มต้น หรือการหันเหเปลี่ยนทิศทาง คุณจะเข้าใจไหมว่าในที่สุดทุกอย่างย่อมจะมีคุณสมบัติเดียวกัน และไปถึงสภาวะเดียวกัน แล้วความเปลี่ยนแปลงก็ย่อมจะยุติโดยสิ้นเชิง?”

(กึ่งแก้ว อัครถาวร, 2550 : 133 - 134)

และ

“...สิ่งมีชีวิตทุกชีวิตมาจากคนตาย ถ้าวิญญาณมีอยู่ก่อนเกิด และถ้าเมื่อเราก้าวไปสู่ชีวิตและถือกำเนิดขึ้นมา มันก็ต้องเกิดมาจากความตายหรือสภาวะที่ตาย”

(กึ่งแก้ว อัครถาวร, 2550 : 149)

เพราะฉะนั้น เราไม่ควรตีกรอบแนวความคิดที่ “ชีวิตมาจากความตาย” ให้อยู่จำเพาะในวงเขตว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตวิญญาณล้วน ๆ แต่สมควรขยายความจากแง่มุมอื่น ๆ เพิ่มเติม เป็นต้นว่า มนุษย์ฆ่าสัตว์จำนวนมากสำหรับเป็นอาหาร การรับประทานอาหารทำให้เรามีชีวิตอยู่ต่อไปได้ พูดอีกนัยหนึ่งคือ ที่มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะอาศัยความตายของสรรพสัตว์ที่พวกเขาลงมือฆ่า แคมป์เบลล์ให้ความเห็นว่า เรื่องที่กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มชอบคุณสัตว์เวลารับประทานอาหารแทนที่จะชอบคุณพระผู้เป็นเจ้านั้น นับเป็นการกระทำที่เหมาะสมทีเดียว

“...คุณลองหันจากชนกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่งสิ แล้วคุณจะได้รับเรื่องราวเรื่องแล้วเรื่องเล่าเหมือนเรื่องนี้ เกี่ยวกับข้อตกลงระหว่างกลุ่มชนกับสัตว์ ทั้งหมดนั้นเข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของโลก เรื่องชีวิตกินชีวิตนี้นะ และแน่นอนว่าเวลาเขารับประทาน เขาไม่ได้ชอบคุณพระผู้เป็นเจ้าที่มอบอาหารให้กับเขาหรอก เขาชอบคุณสัตว์ ซึ่งเป็นการกระทำที่เหมาะสมทีเดียว”

(บาร์นี บุญทรง, 2552 : 96)

แคมป์เบลล์ตีความประเด็นที่แก่นแท้ของชีวิต “มาจากความตาย” ได้ลึกซึ้งมาก เขาไม่เพียงมองจากแง่มุมที่มนุษย์ดำรงชีพได้ด้วยกรฆ่าสัตว์สำหรับเป็นอาหารเท่านั้น ความตายของสรรพสัตว์ยังประโยชน์ให้กับมนุษย์อเนกประการกว่านี้ ยกตัวอย่างเช่น

ผู้คนในสมัยบรรพกาลนุ่งห่มด้วยหนังของสัตว์ ภาระใจของพวกเขาก็ทำจากหนังสัตว์ ดังนั้น พวกเขาจึงมีชีวิตอยู่กับความตายตลอดเวลา ดังข้อความว่า

“...แก่นแท้ของชีวิตก็คือชีวิตอยู่ได้ด้วยการฆ่าและการกิน และนั่นคือความลึกซึ้งที่ยิ่งใหญ่ที่เทพปรณัมจะต้องรับมือ ผู้คนในสมัยบรรพกาลที่มีชีวิตอยู่ด้วยการฆ่าจะต้องทำให้จิต (psyche) ยอมรับสิ่งนี้ได้ เพราะสำหรับเขาแล้ว สัตว์ก็คือการสำแดงของพลังอันเป็นทิพย์ ไม่เพียงเท่านั้น เขายังนุ่งห่มหนังของสัตว์ ภาระใจของเขาทำจากหนังสัตว์ ดังนั้น เขาจึงมีชีวิตอยู่กับความตายตลอดเวลา อยู่ในทะเลเลือด”

(บาร์นี บุญทรง, 2552 : 97)

สรุปคือ หากปราศจากความตาย การถือกำเนิดเกิดใหม่ก็บังเกิดขึ้นไม่ได้ และถ้าเราประเมินคุณค่าของความตายว่าเป็นการเสียสละ หนึ่งในการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ก็คือการอุทิศตนเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม แคมป์เบลล์รู้สึกทึ่งกับโยคีชาวอินเดียที่แสวงหาการหลุดพ้นด้วยวิธีเชื่อมโยงกับพระเป็นเจ้าและไม่กลับมาสู่มนุษยโลกอีก แต่เขาก็มิได้นิยมชมชอบวิธีนี้สักเท่าไร เพราะผู้มีจิตจำนงที่จะรับใช้ผู้อื่น ย่อมไม่ปล่อยให้ตนเองหลบหนีไปเช่นนั้น ชีวิตเปรียบประดุจการเดินทาง และเป้าหมายสูงสุดในการสัจจกรสำหรับผู้ยิ่งใหญ่ที่แท้จริงจะต้องไม่ใช่การหลุดพ้น หรือความปิติเคลิบเคลิ้มอันเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล แต่เป็นการอุทิศปัญญาและพลังเพื่อที่จะรับใช้ผองเพื่อนมนุษย์ แคมป์เบลล์เปรียบเทียบได้อย่างเข้าถึงอารมณ์เรื่องความแตกต่างระหว่างคนดังและวีรบุรุษ นั่นคือ ฝ่ายหนึ่งมีชีวิตอยู่เพื่อตนเองเท่านั้น ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งกระทำเพื่อกอบกู้สังคม (บาร์นี บุญทรง, 2551, : 25)

ด้วยประการฉะนี้ ประชาชนทั่วโลกจึงสมควรสดุดีวีรกรรมของประธานาธิบดีโฮจิมินห์แห่งเวียดนาม ที่ได้อุทิศทั้งชีวิตเพื่อเป้าหมายกอบกู้เอกราชแห่งชาติและปลดปล่อยชาวเวียดนามเป็นอิสระ นายพีเดิล อาเลคันโดร กัสโตร รุซ ผู้นำสูงสุดของประเทศคิวบา เคยกล่าวไว้ว่า ประธานาธิบดีโฮจิมินห์อยู่ในกลุ่มปัจเจกบุคคลพิเศษ ซึ่งการมรณะของท่านเป็นเชื้อมูลให้กับการมีชีวิตไปชั่วนิรันดร์ บทความ “แบบอย่างเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง” [Tám gương về tự học] บันทึกในเว็บไซต์ประจำรัฐบาลเวียดนาม เมื่อเวลา 10.21 น. วันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ. 2010 นำเสนอข้อความสมบูรณ์ ดังนี้

“...เมื่อลุงโฮละจากไป ในจำนวนสาส์นแสดงความเสียใจกับพรรคฯ และประชาชนเรารวมหลายหมื่นฉบับ สหายพีเดล กัสโตร ซึ่งขณะนั้นอายุ 40 ปี เขียนไว้ว่า : ‘สหายโฮจิมินห์อยู่ในกลุ่มปัจเจกบุคคลพิเศษ ที่ความมรณะกลับกลายเป็นการปลุกฝังเมล็ดพันธุ์ให้แก่การมีชีวิต เป็นอมตะชั่วนิรันดร์’”

แม้ขบวนการต่อสู้กับศัตรูต่างชาติของชาวเวียดนามจะประสบปัญหานานัปการ เนื่องจากคู่อริมีกำลังทหารและอาวุธสงครามที่เหนือกว่า แต่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ก็เชื่อมั่นอยู่เสมอว่า เวียดนามจะได้รับชัยชนะในที่สุด ท่านกล่าวว่า ชาวเวียดนามจำนวนมากอาจต้องล้มตายเพราะปืนใหญ่ของจักรวรรดินิยม แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าศัตรูจะสามารถกลบความรักชาติของประชาชนได้ เพื่ออนาคตของบุตรหลาน บรรพบุรุษชาวเวียดนามยินดีเสียสละและอุทิศตนจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย เมื่อคนหนึ่งล้มตายลงอีกคนหนึ่งก็จะลุกขึ้นมาต่อสู้อันแทน คนแล้วคนเล่า (วิทยากร เชียงกูล, 2554 : 63)

ดังนั้น ความมรณะมีความหมายก็ต่อเมื่อเราศึกษาในมิติแห่งปัจเจกบุคคล กับทั้งมิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม คือ เป็นปรากฏการณ์ในระดับโลกก็ยะ เพราะหากเห็นขึ้นไปสู่ระดับของจิตวิญญาณ หรือในมิติแห่งเทพปรกณณ์แล้วไซ้ “คนตายไม่มี” เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทรงซักไซ้พราหมณ์อินเดียเรื่องทีระหว่างคนเป็นกับคนตาย อย่างไหนมีมากกว่ากัน นักปราชญ์ชาวอินเดียก็ตอบอย่างมิได้ลังเลว่า คนเป็นมีมากกว่าคนตาย “เพราะคนตายไม่มี” (ปรหมังสา โยคานันทะ, 2554 : 502)

เช่นเดียวกับที่หมักกวางทั้ง (Mach Quang Thang) กล่าวยกเกียรติยศของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ในหนังสือ *โฮจิมินห์เป็นปัจเจกบุคคลที่ยังให้บังเกิดการมีชีวิตใหม่* [Hô Chí Minh con nguôi của sự sống] โดยอ้างคำพูดของวีรบุรุษชาวบัลแกเรียคนหนึ่งว่า ปุ่ชุนคนใดก็ตามที่สละชีพเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม เขาก็ย่อมจะเป็นอมตะ เพราะสรรงสวรรค์ ปรฐพีพิภพและธรรมชาติแวดล้อมจะสดุดีรูปนามของเขาไปชั่วกัปชั่วกัลป์ ดังข้อความ ว่า

“...ปุ่ชุนรูปนามใดล้มกายลงระหว่างการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ ปุ่ชุนรูปนามนั้นย่อมไม่มีวันตายจาก ปฤถิวี เทยาสและธรรมชาติที่แวดล้อมจะโคกคร่ำอวาวณ์และสดุดีวิถีชีวิตของปุ่ชุนรูปนามนั้นไปชั่วกัปชั่วกัลป์”

(Mach Quang Thang, 2010 : 9)

5. สำหรับผู้ที่จำเริญจิตเต็มเปี่ยม ความตายถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายทำให้กระบวนการเชื่อมโยงเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้าเสร็จสิ้นบริบูรณ์

หนังสือ *อุปนิษัต คัมภีร์เพื่อความสงบศานติ ปัญญาญาณของพระมุนีฮินดู* ปรากฏข้อความว่า ผู้ที่เข้าถึงพรหมันแล้ว ย่อมไม่เห็นความตายเป็นสิ่งที่น่าหวาดกลัว

“จักรวาลทั้งหมดมาจากพรหมันและขับเคลื่อนอยู่ในพรหมัน พระองค์ทรงพลังและทรงไว้ซึ่งความยิ่งใหญ่ชวนให้ระยอ ทรงเป็นเสมือนอลณีบาดมาฟาตลงมาจากสวรรค์ สำหรับผู้ที่เข้าถึงพระองค์ ย่อมไม่เห็นความตายเป็นสิ่งที่น่าหวาดกลัว”

(กิงแก้ว อรรถาทร, 2553 : 20)

ดังนั้น ความตายถือเป็นการสละละวัตถุทั้งที่เป็นสรีระสังขารและความใคร่กระหายทั้งปวงที่เหนี่ยวรั้งปัจเจกบุคคลไว้กับโลกพิภพ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทำให้การเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกับพระเป็นเจ้าเสร็จสิ้นบริบูรณ์ ตัวตนที่แท้จริง (จิตวิญญาณ) กลับสู่สภาพภูมิที่มาก็คือกระแสจิตใหญ่ เป็นนิรันดร์ และไม่ต้องกลับมาয়งสงสารสาครอีก พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้กับกามนิท ว่า

“...ดูก่อนอาคันตุกะผู้แสวงบุญ ความเกาะเกี่ยวใคร่กระหายต่อความเกิด ย่อมเป็นเหตุให้ถึงความเกิด หากตัดความใคร่กระหายเช่นนั้นเสียได้ขาด ท่านก็ย่อมไม่เกิดในภพไร ๆ อีก”

(เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2552 : 165 - 166)

ถ้าประตุทวารแห่งแรกบนเส้นทางสู่การหลุดพ้น หรือความเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้า คือการไม่ยึดติดกับอัตตา ไม่หลงไหลในตัณหาหาคะและสรรพสิ่งที่เป็นวัตถุวิสัย ใครก็ตามที่ไม่ยินดีดีทางกาย กับทั้งเข้าใจว่าความตายมิใช่สิ่งที่น่าหวาดกลัว ก็ประคุดใจได้วางเท้าข้างหนึ่งอยู่ในหลุมฝังศพ โสคราติสกล่าวว่า เมื่อบุคคลปฏิบัติตามแนวทางของปรัชญาอย่างถูกต้อง และเผชิญหน้ากับความตายอย่างสบาย ๆ ก็หมายเป็นนัยว่า เขาผู้นั้นกำลัง “ฝึกตาย” ดัง 2 ข้อความ ว่า

“...ใครก็ตามที่ไม่เห็นความสำคัญของความยินดี ทางกาย
ย่อมมีเท้าข้างหนึ่งอยู่ในหลุมศพแล้ว”

(กึ่งแก้ว อัครถาวร, 2550 : 115)

และ

“...ถ้าหากว่าในขณะที่มันหลุดออกจากร่าง วิญญาณนั้น
บริสุทธิ์และมีได้แบกเอามลทินของร่างกายไปด้วย เพราะมันไม่ได้
เจตนาจะล่องเลพกับกายในสมัยยังมีชีวิต แต่ได้หลีกเลี่ยงและปลีก
ออกห่างเป็นปรกตินิสัย - พุดอีกนัยหนึ่ง หากว่ามันปฏิบัติตาม
แนวทางของปรัชญาอย่างถูกต้อง และปฏิบัติอย่างจริงจังในอันที่
จะเผชิญหน้ากับความตายอย่างสบาย ๆ นี่คือความหมายของ ‘การ
ฝึกตาย’ ไม่ใช่หรือ ?”

(กึ่งแก้ว อัครถาวร, 2550 : 158)

เมื่อโสคราติสถูกศาลตัดสินโทษประหารชีวิต เกลอมิตรและบรรดาศาสนุศิษย์ของ
ท่านต่างรู้สึกสะเทือนใจ แต่ปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่กลับมีความโสมนัสยินดี ท่านกล่าวว่า การตาย
จากเป็นพระพร (blessing) ที่พระมหาเทพโปรดฯ ประทานให้ และก็ได้เผยประสพการณ์
ด้านในให้ทราบด้วยว่า ท่านมักจะได้ยินเสียงทิพย์คอยห้ามปรามทุกครั้งที่ท่านกำลังจะไป
ในทางที่ผิด แต่สำหรับการขึ้นศาลคราวนี้ ปรากฏว่าไม่มีสัญญาณทิพย์ใด ๆ มาขัดจังหวะ
ดังที่เคยเป็นมา (กึ่งแก้ว อัครถาวร, 2550 : 52)

โสคราติสกล่าวทิ้งท้ายก่อนออกจากศาลไปสู่เรือนจำว่า ไม่มีอะไรจะสามารถ
ทำร้ายคนดีได้ ไม่ว่าจะในขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่ หรือเมื่อเขาตายจากไปแล้ว ความตายครั้งนี้
ทำให้ท่านได้ปลดเปลื้องจากสิ่งรบกวนที่ทำให้เสียสมาธิ อันเป็นการอธิบายด้วยว่า ทำไม
สัญญาณทิพย์จึงไม่ปรากฏเพื่อรั้งเหนี่ยวท่านเอาไว้

“...ท่านต้องมองไปหาความตายด้วยความตั้งมั่น และ
กำหนดจิตไว้ในความเชื่อหนึ่งเดียวนี้ ซึ่งเป็นสิ่งแน่นอน นั่นคือว่า ไม่มี
อะไรจะสามารถทำร้ายคนดี ไม่ว่าจะขณะยังมีชีวิตอยู่หรือเมื่อตายไป
แล้ว และทรัพย์สินสมบัติของเขานั้นไม่ใช่สิ่งที่สำคัญอะไรเลยสำหรับ
เทพเจ้า ประสพการณ์ปัจจุบันนี้ของผมไม่ได้ยอดเยี่ยม ๆ ก็เกิดขึ้น
โดยอัตโนมัติ ผมมีความกระจางใจที่คิดว่าเวลาได้มาถึงแล้วที่เป็น

เรื่องดีกว่าสำหรับผมที่จะตาย และได้รับการปลดเปลื้องจากสิ่ง
ที่มารบกวนให้เสียสมาธิ นี่คือสาเหตุที่ว่าทำไมสัญญาของผมจึง
ไม่เห็นยวรั้งให้ผมหวนกลับ

(กึ่งแก้ว อัครถาวร, 2550 : 55)

กึ่งแก้ว อัครถาวร (2550 : 57) ให้ข้อมูลในส่วน “โสคราติสในคุก” ว่า ตามกฎ
กติกานในเอเธนส์ การตัดสินประหารชีวิตโดยปรกติจะถือปฏิบัติทันที แต่วันก่อนที่โสคราติส
ขึ้นศาลเป็นวันแรกของประเทศกาลประจำที่ชาวเมืองมีพันธกิจจะต้องไปเมืองดีลอส
เป็นพิธีกรรมเฉลิมฉลองครบรอบการพิชิตชัยของเฮเซอุสเมื่อท้าวเธอปลดเปลื้องเอเธนส์
ให้พ้นจากการจัดบรรณาการประจำปีด้วยการส่งคนหนุ่มสาวไปเป็นอาหารของมิเนอเทอร์
แห่งครีท ขณะที่เรือของบ้านเมืองยังอยู่ในระหว่างการเดินทางไปพันธกิจนี้ จะไม่มีการ
ประหารชีวิตเด็ดขาด โสคราติสจึงต้องอยู่ในเรือนจำเป็นเวลา 1 เดือนก่อนจะถูกประหาร
ชีวิตตามคำสั่งของศาล สหายหลายคนจึงแวะเวียนมาเยี่ยมเยียน และรับฟังที่นักปราชญ์
ผู้ยิ่งใหญ่อภิปรายเกี่ยวกับความตายและการต้อนรับความตายด้วยอารมณ์โสมนัส

โสคราติสพูดถึงหงส์และปรากฏการณ์ที่สัตว์ชนิดนี้ร้องเสียงดังเมื่อรู้ว่าเวลาแห่ง
ความตายกำลังจะมาถึง หลายคนตีความว่า หงส์ร้องเพลงครั้งสุดท้ายสื่อความเศร้ากำสรด
ที่จะต้องลาจาก แต่โสคราติสกลับมองว่าเสียงร้องนั้นไพเราะยิ่งกว่าที่หงส์เคยร้องมาตลอด
ชีวิตก่อนหน้านั้น มันแสดงให้เห็นถึงความเต็มใจและความยินดีต่างหาก จากตรรกะง่าย ๆ
ว่า หงส์หรือแม้กระทั่งสัตว์ชนิดใด ๆ ก็ย่อมจะไม่ร้องเพลงถ้าหากมันกำลังเผชิญ
กับความหิวโหย ความหนาวเหน็บ หรือเป็นทุกข์

“...ก็ชัดเจนที่คุณจะคิดว่าผมมีความหยิ่งรู้เกี่ยวกับอนาคต
น้อยยิ่งกว่าพวกหงษ์ เพราะเมื่อนกเหล่านี้รู้สึกว่าจะเวลาแห่งความตาย
มาถึง มันจะร้องเสียงดังและไพเราะยิ่งกว่าที่เคยร้องมาตลอดชีวิต
ก่อนหน้า ด้วยความปิติที่จะได้ไปเฝ้าเทพดาผู้ที่มีนรับใช้ ผิดมาก
ทีเดียวที่มนุษย์ไปตีความว่าหงษ์ร้องเพลงสุดท้ายเพื่อให้เป็นเพลงเศร้า
กำสรดที่จะต้องลาจาก คนที่พูดดังนี้เข้าใจผิดเนื่องจากตัวเองนั้นแหละ
กลัวตาย และลืมนึกไปว่าไม่มีนกตัวไหนหรือที่ร้องเพลงเมื่อหิว
หรือหนาวหรือเป็นทุกข์ในเรื่องอื่น ๆ แม้นกในคิงเดิลหรือนกนางแอ่น
หรือนกยูงก็เช่นกัน”

(กึ่งแก้ว อัครถาวร, 2550 : 168)

และ

“...ผมเชื่อว่าหงษ์ซึ่งเป็นนกของเทพเจ้าอพอลโลมีพลังพิเศษในการพยากรณ์และร้องเพลงเพราะมันรู้ว่าสิ่งดี ๆ กำลังรอมันอยู่ในโลกที่ไม่ปรากฏให้เห็น และมันมีความสุขในวันนั้นยิ่งกว่าวันอื่น ๆ ที่ผ่านมา”

(กิงแก้ว อัครถาวร, 2550 : 169)

แนวความคิดที่มนุษย์ควรเผชิญหน้ากับความตายด้วยความยินดีมิได้บังเกิดแล้ว ก็ยุติในสมัยบรรพกาล ทว่าเอกคุรุร่วมสมัยกับเราทั้งจากโลกตะวันออกและโลกตะวันตกหลายคนก็มองมรณภาพในลักษณะอารมณ์เย็น ในหนังสือ *จิตแห่งคุรุ* ราจีฟ เมโรทรา สัมภาษณ์ ปี เค เอส ไอเย็นการ์ คุรุสอนโยคะที่มีชื่อเสียงและคงความเป็นเอกคุรุแห่งวิชาโยคะมาเป็นเวลา 60 ปี ทั้งคู่สนทนากันเกี่ยวกับวิธีหลอมรวมกายใจให้เป็นหนึ่งเดียวตามแบบของโยคี ตลอดจนการจำเริญสมาธิด้วยการฝึกฝนโยคะ และอื่น ๆ สุดท้ายราจีฟ เมโรทรากลามคุรุเค เอส ไอเย็นการ์ ว่า “แล้วมีอะไรที่คุณกลัวบ้างไหม” ท่านตอบว่า

“...ปัจจุบันนี้ไม่มี ไม่ว่าจะจะเป็นความตาย แม้ว่าอายุปูนนี้แล้ว ผมยังคงรักษาวินัยด้วยอาสนะทั้งหมด เพราะว่ามันคือสิ่งที่สร้างผมขึ้นมา ถ้าผมตาย ผมเลือกที่จะตายขณะกำลังทำท่าโยคะ”

(ทาคินี และ ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช, 2548 : 89)

กรณีของแคมป์เบลล์ก็เช่นเดียวกัน บารนี บุญทรง (2552 : 67) ให้ข้อมูลว่าแคมป์เบลล์เป็นคนที่ยอมรับชีวิตและไม่หวาดกลัวต่อความตาย เพราะเทพปรณัมทำให้เขาตระหนักดีว่าร่างกายของคนเรานั้นเปรียบเหมือนพาหะของจิตหรือการรับรู้ การเสื่อมสลายของกายไม่ได้หมายถึงการเสื่อมสลายของจิตหรือการรับรู้ไปพร้อม ๆ กัน แต่ในขณะที่อายุ 80 ปี แคมป์เบลล์ได้เขียนผลงานชิ้นหนึ่งที่ประกอบด้วยหนังสือหลายเล่ม เขารักและต้องการนิพนธ์มันจนเสร็จบริบูรณ์ จึงมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าว่าจะยังไม่ต้องตายจาก (บารนี บุญทรง, 2552 : 67)

ทั้งนี้ สำหรับผู้จำเริญสมาธิเต็มที “ความตาย” และ “ความไม่ตาย” ที่นิยามตามปรกตวิถีมิตีค่าเท่ากัน เพราะต่างก็ไม่มีความหมายใด ๆ เมื่อปุถุชนพ้นจากมิตีแห่งปัจเจกบุคคล กับทั้งมิตีแห่งสังคมและวัฒนธรรม และก้าวเข้าสู่มิตีแห่งเทพปรณัมหรือมิตี

เหนือระดับโลกียะ เขาก็เป็นอมตะ ความอมตะในที่นี้ มิได้หมายความว่าบุคคลนั้นจะคงรูป ลักษณะเดิมไว้ตลอดกาล แต่หมายเป็นนัยถึงการที่จิตวิญญาณของเขาได้หลอมรวมเป็น หนึ่งเดียวกับกระแสจิตใหญ่ และไม่ต้องอยู่ภายใต้วัฏจักรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอีก ขึ้นตอนการละจากร่างสังขารยังคงบังเกิดขึ้นตามวิถีโลกเยี่ยงปุถุชนทั่วไป แต่ขณะที่ปุถุชน ทั่วไปจำเป็นต้องกลับมาเสพบกับแก้มอันมีรสชาติขมขึ้นคือทุกข์ และเผชิญหน้ากับมรณภาพ อีกเนื่อง ๆ จนนับครั้งไม่ถ้วน ผู้ที่จิตบริสุทธิ์เต็มเปี่ยมได้กลับสู่ภพภูมิที่มาและคงความ อมตะ ณ ที่นั่นช่วงเวลา พญายมราชก็มีอาจเข้าถึงเขาได้อีกต่อไป

ปรมหังสา โยคานันทะ กล่าวไว้ใน *อัตชีวประวัติของโยคี* ว่า ผู้ที่หลงอยู่ ในอวิชชาย่อมมองว่าความตายจากนั้นน่าสะพรึงกลัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับปัจเจก ที่ไม่ยึดติดกับสิ่งใด และเข้าใจดีว่าความตายเปิดโอกาสให้ผู้ละสังขารกลับคืนสู่พระผู้สร้าง และตีมูลค่าอยู่ในปิติสุข (ปรมหังสา โยคานันทะ, 2554 : 325)

เทพปกรณัมอินเดียเรื่อง *สิงหวิกรม* (ศักดิ์ศรี แยมน์ดตา, 2547 : 889 - 895) เล่าว่า หลังจากที่จอมโจรชื่อ สิงหวิกรม บำเพ็ญตบะถวายพระจิตรคูปต์ เทพเจ้าผู้ถือบัญชี รายงานผลบาปและผลบุญของมนุษย์ถวายแด่พญายมราชเพื่อทรงพิพากษา พระองค์ทรง พอพระทัยจึงแนะนำให้สิงหวิกรมไปอาศัยในดินแดนศักดิ์สิทธิ์แห่งพระศิวะเป็นเจ้า ซึ่งจะช่วยให้เขาหลบหลีกมรณภัยได้ เพราะครั้งพระศิวะเป็นเจ้าทรงโปรดปรานพระเศวตมูณี ได้ประทานพรแก่ฤษีว่า จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายไร้อันตรายทุกประการ ดังนั้น บริเวณ ที่ฤษีอาศัยคือปากฝั่งซ้ายของแม่น้ำตรังคินีในคาบสมุทรมหาคะวันออกไกลสุดล้าฟ้าเขียว เป็นเขตปลอดภัยจากมฤตยู พระจิตรคูปต์ต่อย้ำกับสิงหวิกรมว่า เขาต้องอยู่จำเพาะแต่ ในปากฝั่งซ้ายของแม่น้ำตรังคินีเท่านั้น เพราะฝั่งขวาเป็นเขตนอกประกาศิตแห่งพระศิวะ ซึ่งพญายมราชจะเข้าถึงได้

เมื่อถึงกาลที่พญายมราชจะต้องคิดบัญชีกับสิงหวิกรม พระองค์เสด็จไปยัง แม่น้ำตรังคินีฝั่งที่ตรงข้ามกับอาศรมของพระเศวตมูณี ทรงทอดพระเนตรเห็นสิงหวิกรม นั่งอยู่ใกล้ ๆ อาศรม ซึ่งพ้นจากอำนาจที่จะไปคร่าเอาชีวิตมาได้ อย่างไรก็ตาม พระยายม ไม่ยินยอมให้จอมโจรพ้นเงื้อมพระหัตถ์ของพระองค์ จึงตรึงตรองเพื่อหาอุบายลงให้เขา ออกจากปากฝั่งซ้ายของแม่น้ำตรังคินี

พญายมราชตรัสให้นางฆฤตางีอัปสรสวรรค์ผู้เลอโฉมปรากฏตนต่อหน้า สิงหวิกรม และยั่วยวนชายชราด้วยเสน่ห์เสน่ห์ทำให้เขาเคลิบเคลิ้มหลงไหลจนขาดสติ จากนั้นก็ชวนสิงหวิกรมไปอาบน้ำด้วยกัน นางฆฤตางีแกล้งว่ายห่างจากปากฝั่งซ้ายออกไป จนถึงกลางแม่น้ำ แล้วทำให้อ่อนแรงประหนึ่งจะจมนลิ่ง สิงหวิกรมรีบกระโจนลงไปช่วยชีวิตนาง

ผู้เลอโฉม และพวงนางเข้าฝัดตรงกันข้ามกับอาการของพระเสวตมุนี เนื่องจากหมดแรง ไม่สามารถว่ายกลับไปฝั่งที่เดิมได้ ทันใดนั้น พญายมราชก็เหวี่ยงยมบาตคล้องดวงปรารถนาของเขาพากลับไปยมโลก

เมื่อพระจิตระคุปต์เห็นสิ่งมหัศจรรย์ก็จำเขาได้ ก่อนจะอ่านรายงานผลบาปและผลบุญของสิ่งมหัศจรรย์ถวายพญายมราช ทรงกระซิบบอกกับจอมโจรว่า เขาเป็นคนมีบุญและบาปกำกวม ดังนั้น เมื่อพระยายมตรัสถามว่า จะเลือกไปสวรรค์หรือนรกก่อน ก็จึงตอบว่าไปสวรรค์ก่อน ครั้นขึ้นสวรรค์แล้วจงกระทำตบะถวายพระผู้เป็นเจ้าของอย่างตั้งมั่นเพื่อพระองค์จะทรงโปรดปรานและประทานความอมตะให้ สิ่งมหัศจรรย์ปฏิบัติตามคำพระจิตระคุปต์ทุกประการ ด้วยอำนาจแห่งตบะเดชะที่ยังให้เกิดผลบุญมหาศาล และช่วยขัดเกลากิเลสจากใจไปที่ละน้อยกระทั่งบริสุทธิ์หมดจด สิ่งมหัศจรรย์ก็บรรลุถึงโมกษะคือความหลุดพ้นทุกขาช่วงวินันตร์ (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2547 : 895)

เมื่อพญายมราชทรงทราบว่าสิ่งมหัศจรรย์พ้นจากทุกขาทั้งปวงแล้ว ทรงดำริในพระทัยว่า โฉนจอมโจรจึงรู้เอกวิถีสันชาญฉลาดที่ยังให้เขาพ้นเงื้อมพระหัตถ์ของพระองค์ได้

“... ‘สิ่งมหัศจรรย์พ้นอำนาจเราไปแล้ว’ เทพแห่งมฤตยูตรัส
พิมพ์แก่พระองค์เอง ‘ใครหนอเป็นผู้แนะวิธีการอันชาญฉลาด ทำให้
เขาพ้นเงื้อมมือเราไปได้’”

(ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2547 : 895)

เทพแห่งมฤตยูยอมรับว่า ที่พระองค์ทรงพ่ายแพ้สิ่งมหัศจรรย์ก็เพราะเขาสามารถเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้าของสำเร็จ นับตั้งแต่ครั้งสร้างจักรวาลขึ้น มีเพียงนจิเกตบุตรชายของพราหมณ์วาชสรวะสะ สัตยวาน และล่าสุดคือสิ่งมหัศจรรย์เท่านั้นที่มีชัยเหนือพระองค์ได้ (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2547 : 895)

ทั้งนี้ ในสายตาของประชาชนเวียดนาม ความตายและความไม่ตายก็มิได้มีความหมายใด ๆ สำหรับบุคคลทรงความยิ่งใหญ่เยี่ยงประธานาธิบดีโฮจิมินห์เช่นเดียวกัน ข้อความที่จะนำเสนอต่อจากนี้ทำให้ตีความได้ว่า ที่แท้ “ความเป็นโฮจิมินห์” นี้เองที่จะอยู่ควบคู่กับแผ่นดินเวียดนามตลอดไป

“...ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ได้อุทิศทั้งชีวิตเพื่อประชาชน เวียดนาม และท่านจะยังคงอุทิศเยี่ยงนี้อีกต่อไป เพราะเมื่อพวกเรา ขานถึงท่าน นิยามของคำว่ามรณะตามปรกตวิถิไม่มีความหมายใด ๆ เสียแล้ว สหายโฮจิมินห์ประดุจดังดอกไม้อันหอมหวาน มีสีแดงเจิดจ้า และเป็นอมตะ ดอกไม้ที่สดชื่นเสมอ และได้ปลุกฝังไปถ้วนทั่วผืน แผ่นดินเวียดนาม”

(Vũ Kỳ, 2008 : 125)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าทัศนคติเกี่ยวกับความตายสามารถจัดจำแนกเป็น 5 ประเด็นหลัก คือ ความตายเป็นการปลดปล่อยจิตวิญญาณเป็นอิสระ จากมุมมองที่ชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์ ความตายก็เป็นวิธีการยุติสรรพทุกข์ที่มนุษย์ต้องเผชิญในโลกพิภพ ความตายยังช่วยปรับสภาพของปวงชนทุกรูปนามให้กลับสู่ระดับเดียวกัน ปราศจากการถือเพศ ปราศจากวัย และปราศจากยศถาบันดาศักดิ์ นอกจากนั้น ความตายเป็นมรรควิธีที่ก่อให้เกิดความสมดุลในสังคมมนุษย์ และสำหรับผู้ที่ยังเจริญจิตเต็มเปี่ยม ความตายนับเป็นขั้นตอนสุดท้ายทำให้กระบวนการเชื่อมโยงเป็นเอกภาพกับพระเป็นเจ้าเสร็จสิ้นบริบูรณ์

ครั้นราจีฟ เมโรทราสัมภาษณ์โซเกียล รินโปเซ ครูทางจิตวิญญาณชาวทิเบต และเป็นผู้เขียนหนังสือ “The Tibetan Book of Living and Dying” เขาอมรับกับท่านครู ว่า เมื่อตอนเด็กๆ เขากลัวเรื่องความตายมาก ไม่เพียงจำเพาะความตายของตัวเองเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงความตายของคนที่อยู่ใกล้ชิดด้วย โซเกียล รินโปเซ กล่าวว่า การชนะความกลัวตายทำได้ไม่ยาก เพียงมนุษย์ใคร่ครวญถึงความไม่เที่ยงก็จะบังเกิดปัญญาที่จะไม่ยึดติด ความตายจึงประจวบครูที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเพราะทำให้เราตระหนักได้ว่าธรรมชาติด้านในของเรายังมีบางสิ่งที่อยู่เหนือชีวิตและความตาย (ทาคินี และ ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช, 2548 : 37 - 38)

ประจักษ์ สายแสง ให้ความเห็นในบทความ “แนวคิดสากลเรื่องความตายกับวรรณคดีไทย” จากหนังสือ “วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น” (กระแสร มาลาภรณ์, 2516 : 233 - 240) ว่า ทุกชาติทุกภาษาไม่ก่งขาเรื่องที่มีมนุษย์จะต้องตายจากกันหรือไม่ กลับสงสัยเรื่องหลังความตายเสียมากกว่า นี่เองที่เป็นที่มาของแนวคิดสากลเรื่องความตายนี่ ทัศนคติเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายปรากฏทั้งในหนังสือของไทย เช่น “พุทธประวัติ เล่มที่ 1” “ภูมิวิลาสินี” และหนังสือของอียิปต์เรื่อง “The Book of the Dead” ตลอดจน

เป็นประเด็นที่ผู้นับถือลัทธิโซโรอัสเตอร์ ลัทธิเซน ลัทธิลิกซ์ และศาสนาอิสลามให้ความสนใจเป็นพิเศษ

วรรณคดีไทยที่สะท้อนแนวคิดเรื่องความตายมีหลายเรื่อง ยกตัวอย่างเช่น “ไตรภูมิพระร่วง” ให้แนวคิดความตาย 2 ประการ คือ ตายแบบผู้อยู่ในกามภูมิ ซึ่งเมื่อสูญรูปแล้ว วิญญาณก็จะไปเกิดอีก และตายแบบจิตหมดอกุศลมูลตั้งปรากฏในรูปภูมิ และอรุณภูมิ ขณะที่ “มหาชาติคำหลวง” ให้แนวความเชื่อว่า มนุษย์ตายแล้วเกิดใหม่โดยกุศลกรรมในชาติก่อน ๆ มีผลต่อเนื่องมาถึงชาติถัดไป ดังปรากฏในพระชาติต่าง ๆ ของพระพุทธองค์ หรือเรื่อง “ขุนช้างขุนแผน” แสดงให้เห็นความเชื่อของชาวบ้านว่า คนที่ตายไปแล้วถ้าเป็นคนที่ดีงามมองว่าประหลาดดีไม่เหมาะสมก็อาจกลายเป็นผีประเภทต่ำช้า ดังกรณีของนางวันทองที่ต้องรับบาปอันเกิดจากความเชื่อเรื่องการมีสามี 2 คน เป็นต้น

เป็นที่ชัดเจนว่า ความตายเป็นแนวคิดสากลที่มีมาแต่สมัยบรรพกาล เป็นเหตุให้คนจำนวนมากรู้จักยอมรับความตาย ว่า เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต อย่างไรก็ตาม ทศนะเกี่ยวกับความตายกับทั้งชีวิตหลังความตายมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเชื้อชาติ ทั้งนี้เพราะปริบททางด้านภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และอื่น ๆ เป็นปัจจัยกำหนด การจะสรุปประเด็นความตายในแบบตายตัวนับเป็นเรื่องยากยิ่งและไม่สมควรทำ ยิ่งยงที่ประจักษ์ สายแสง กล่าวว่า “วิถีของความตายจึงเป็นวิถีของโลกประเภทอินไตยโดยแท้” (2516 : 240) สิ่งทีผู้อ่านควรตระหนัก คือ การเปิดใจยอมรับนานาทัศนะเกี่ยวกับความตายในฐานะองค์วิชาที่ยังคลุมประโยชน์ให้อย่างเท่าเทียมกัน

เอกสารอ้างอิง

- กระแสร มาลาภรณ์. (2516). **วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : โรงเรียนสตรีเนติศึกษา.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2553). **หลายชีวิต** (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส. (2551). **พลาณภาพแห่งเทพกรรม**. แปลโดย บาร์นี บุญทรง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เซอร์ วิลเลียม แมทิว ฟลินเดอร์ส, พีทรี. (2550). **นิทานโบราณคดีอียิปต์**. แปลโดย กิ่งแก้ว อัทธการ. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทิโมธี ฟริค และ ปีเตอร์ แกดดี้. (2551). **The Hermetica อมตรธรรมนำโลก**. แปลโดย กิ่งแก้ว อัทธการ. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- น.ม.ส. (พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์). (2543). **นิทานเวตาล**. กรุงเทพฯ : บางกอกบู๊ค.
- บารณี บุญทรง. (2552). **ชีวิตและคุณูปการของโจเซฟ แคมป์เบลล์ต่อการศึกษาเทพปกรณัม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ปรมทั้งสา โยคานันทะ. (2554). **อัตชีวประวัติของโยคี**. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ประภาวนันทะ และ เฟรเดอริค. (2553). **อุปนิษัท คัมภีร์เพื่อความสงบศานติ ปัญญาญาณของพระมุนีอินดู**. แปลโดย กิ่งแก้ว อรรถากร. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ราจีฟ เมโรทรา. (2548). **จิตแห่งครุ**. แปลโดย ทาคินี และ ลัดดา วิวัฒน์สุระเวช. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- วิทยากร เชียงกุล. (2554). **โฮจิมินห์ วีรบุรุษของประชาชนที่ถูกกดขี่**. กรุงเทพฯ : สายธาร.
- เวร์ส โธธราติก. (2557). **Plato Republic เพลโต รีพับลิก (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ : ทัพบกหนังสือ.
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. (2547). **ภารตนิยาย**. กรุงเทพฯ : แม่คำฝาง.
- ส.ศิวรักษ์. (2523). **โสกราตีส**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป. (2552). **กามนิต วาสัญญี (พิมพ์ครั้งที่ 8)**. กรุงเทพฯ : ศยาม.
- ฮิวท์ เทรดเดนนิค. (2550). **เพลโต วันสุดท้ายของโสกราตีส**. แปลโดย กิ่งแก้ว อรรถากร. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- Mạch Quang Thắng. (2010). **Hồ Chí Minh con người của sự sống**. Hà Nội : Nhà xuất bản chính trị quốc gia.
- Mai Hồng. (2010, May 5). **Tám gương về tự học**. [Online]. Retrieved from <http://baodientu.chinhphu.vn/Story.aspx?ID=30744>. [2011, September 21].
- Thu Trang. (2002). **Nguyễn Ái Quốc tại Pari (1917 - 1923)**. Hà Nội : Nhà xuất bản chính trị quốc gia.
- Vũ Kỳ. (2008). **Bác Hồ viết di chúc**. Hà Nội : Nhà xuất bản văn hóa thông tin.